

UN INSTRUMENT PER AL DESENVOLUPAMENT

Principis, metodologies
i estratègies
per a la implantació
de l'Agenda 21
de la Cultura
en el territori

extensió universitària

UN INSTRUMENT PER AL DESENVOLUPAMENT

Principis, metodologies i estratègies
per a la implantació
de l'Agenda 21 de la Cultura en el territori

Coordinació:

Servei d'Activitats Socioculturals. Vicerectorat de Cultura

Redacció:

Tomás Alberich Nistal

Albert López Monfort

Miguel Ángel Martín Cuesta

Agraïments:

Francesc Bellmunt Gil

María Cervera Soler

Lucía Doñate Sorribes

Ana Betlem Edo Gil

Jorge Elipe Remolar

Salomé Esteller Casanova

Xavier Ginés Sánchez

Universitat Jaume I

Lucrecia Manzanares Rodríguez

Ángel Portolés Górriz

Vicente Alberto Querol Vicente

Ana Belén Tena Bellmunt

Eugeni Manuel Trilles Fabregat

Evaristo San Miguel Navarro

Josep Castillo Montoliu

Rectorat i Serveis centrals. Campus del Riu Sec. 12071 Castelló de la Plana

Tel. 964 72 88 73. Fax: 964 72 88 38. sasc@uji.es

Edita: Servei de Comunicació i Publicacions. Universitat Jaume I

Castelló de la Plana, 2006

ISSN: 1578-5904

UN INSTRUMENT PER AL DESENVOLUPAMENT

Principis, metodologies i estratègies
per a la implantació
de l'Agenda 21 de la Cultura en el territori

Vicerectorat de Cultura
Universitat Jaume I

extensió universitària

ÍNDEX

PRESENTACIÓ.....	7
INTRODUCCIÓ.....	9
1. CONCEPTES CLAU.....	13
2. PRINCIPIS.....	21
3. COMPROMISOS.....	29
4. PLANIFICACIÓ DEL PROCÉS.....	35
4.1. PASSOS PER A L'ELABORACIÓ.....	35
5. EXEMPLE.....	43
6. GLOSSARI.....	45
7. BIBLIOGRAFIA I DOCUMENTACIÓ.....	67
ANNEX: Agenda 21 de la Cultura.....	69

El 8 de maig de 2004, a Barcelona, en el context del Fòrum Universal de les Cultures, es va aprovar l'Agenda 21 de la Cultura per part de ciutats i governs locals de tot el món. Aquest document vol contribuir a donar una resposta als reptes del desenvolupament cultural que el món afronta en aquest segle XXI. Comprèn el compromís d'arribar a acords que promoguen la diversitat cultural, el caràcter obert de la cultura i la importància de la creació i la participació cultural.

Si bé les seues recomanacions van especialment dirigides a governs i organitzacions nacionals i internacionals, cap institució que gestiona, promoga, difonga o cree cultura pot quedar-se al marge d'aquesta iniciativa i, per això, ha d'encaixar les seues accions en el marc d'aquesta declaració universal. La Universitat, sens dubte, es troba entre aquestes.

Des de la Universitat Jaume I, el Vicerectorat de Cultura encoratja a llegir i reflexionar sobre aquest document de principis, compromisos i recomanacions. Tanmateix, no sols això és suficient, cal fer un pas més. S'imposa el compliment dels seus principis teòrics per mitjà de l'aplicació i la pràctica, o tot queda en pretensions i paraules que

s'emporta el vent. Així, convençuts també que des de la Universitat podem i hem de generar investigació en matèria de cultura a partir de l'experiència, ens hem proposat oferir un enfocament metodològic per aplicar els principis de l'Agenda 21 al desenvolupament cultural en l'entorn rural.

Aquesta iniciativa se suma a una trajectòria ja consolidada d'intervenció en el territori per mitjà dels programes d'extensió universitària, en els quals la formació ha ocupat un lloc especialment destacat. De fet, considerem un principi fonamental de la nostra activitat segons el qual només s'aconsegueix el desenvolupament a partir del coneixement.

Amb aquesta publicació volem posar una baula més a aqueixa cadena. Unir la nostra experiència amb la reflexió sobre un document que marcarà el futur de la cultura al món, ciutats o pobles, sense excepció.

Margarita Porcar Miralles
Vicerectora de Cultura

INTRODUCCIÓ

La Universitat Jaume I (UJI) assumeix la missió de dedicar especial atenció a l'estudi i desenvolupament de la cultura, i també a participar en el progrés de la societat. Aquesta declaració d'intencions s'arplega en l'ideari i el model estratègic del programa d'extensió universitària, la incidència i capacitat del qual ha quedat de manifest durant aquests anys a través de la formació de quadres tècnics i de la col·laboració en el disseny de projectes, i en la posada en marxa d'iniciatives pròximes a la ciutadania; d'aquesta manera s'han constituït els fonaments per al procés de generació d'un estat cultural quotidià en el qual totes les persones s'impliquen en els diferents processos de participació ciutadana.

Amb l'edició d'aquesta publicació volem aportar una metodologia que òbriga l'enfocament actual dels diferents projectes que es duen a terme al territori, que els nodrisca de principis, d'arguments amb una àmplia base de consens que són compartits per la comunitat internacional.

També ens hem proposat introduir els principis de l'Agenda 21 amb un enfocament metodològic i traduir-los en objectius estratègics.

Encara que el preàmbul de l'Agenda 21 de la Cultura vincula aquest document a les ciutats, considerem que la realitat rural actual permet assumir i implantar a escala local gran part dels seus principis; és més, pensem que la implantació de l'Agenda en els municipis rurals pot generar dinàmiques amb un alt poder de transformació de la realitat sociocultural i pot ser el camí que ens porte a la solució de part de les tensions que afecten els nostres pobles. Amb un projecte estratègic multicultural, global, respectuós amb l'entorn, amb la minoria, sens dubte es reforçarà el potencial de desenvolupament que té el territori, i des d'aquesta posició de força es podran afrontar els reptes del futur amb més garanties d'èxit.

Es parteix d'una anàlisi de les realitats particulars, les especificitats locals, els límits i mancances del nostre territori, els perfils dels tècnics implicats en la gestió de projectes i el caràcter formatiu del propi model potenciat des del Programa d'extensió universitària; en conseqüència es proposa:

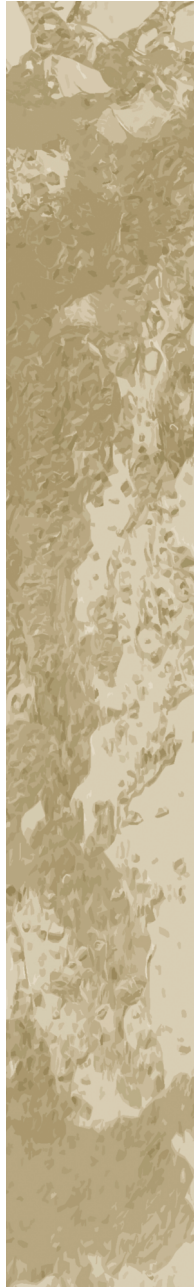
A) Portar a terme un estudi que diagnostique la realitat del panorama cultural a la localitat on es duga a terme la implantació de l'Agenda 21 de la Cultura. Preveure la possibilitat d'introduir en aquest estudi la participació dels 4 grans eixos de la intervenció:

1. **Administració** (local i supralocal, a través de polítiques que incideixen sobre el territori);
2. **Tècnics** (professionals participants que tinguen responsabilitats en programes);
3. **Agents socials** (associacions, comunitat escolar, iniciativa privada, indústries culturals, creadors);
4. **Públic en general.**

B) Establir les diferents connexions en els eixos transversals que aporta l'Agenda amb el conjunt de l'activitat cultural del lloc on es pose en funcionament.

B.1. Analitzar detalladament els objectius de cada programa dut a terme i la seua evolució i avaluació, i determinar així els enllaços a què es refereix B.

B.2. Propiciar la presència d'experts que contrasten aquests continguts i els seus resultats amb els realitzats a l'interior de cada organització, i enriquir d'aquesta manera la transversalitat per a futurs programes.

Esperem que la publicació d'aquest manual afavorisca la reflexió i l'acció dels tècnics que treballen perquè la cultura siga un instrument al servei de la convivència entre les cultures.

■ Participants en el seminari realitzat el 24 de febrer del 2006, al santuari de la Mare de Déu de la Font de Traiguera, amb motiu de la presentació de l'esborrany de la publicació. Les reflexions, suggeriments i aportacions dels participants han sigut incorporades al document final que ara publiquem.

1. CONCEPTES CLAU

A continuació us proposem una primera aproximació a l'Agenda 21 de la Cultura a partir dels conceptes claus que sostenen el seu ideari. Són conceptes ja coneguts, sotmesos a constants actualitzacions i alguns són el centre de polèmiques de plena actualitat. Entre els objectius estratègics que proposa l'Agenda estaria la creació d'un consens mundial sobre la cultura i el seu paper en els processos de desenvolupament, al marge de les tensions polítiques que desvirtuen el missatge.

Sembla necessari que, abans d'iniciar aquest procés, s'establisquen els conceptes clau, es doten de contingut, s'actualitzen i es presenten com el punt de partida des del qual interpretarem la nostra acció a favor de l'aplicació de l'Agenda.

1.1. El territori

Des de la Universitat i des de la cultura parlem de **territori cultural** per referir-nos a l'espai d'intervenció, cada dia més desvinculat de la visió tradicional de territori associat a aspectes ecològics i administratius. Segons Marcel Gés,¹ *El territori cultural pot ser entès, molt àmpliament, com el lloc de la representació, del símbol. El lloc on la persona estableix una xarxa de relacions simbòliques. El territori és, en definitiva, el context necessari per al desenvolupament humà. El lloc de la comunicació.* Aquesta visió del territori ens aporta alguns elements que seran clau en el procés d'implantació de l'Agenda 21 de la Cultura: **persona, símbol, desenvolupament humà i comunicació.**

Aquesta nova interpretació del territori es planteja des de la implicació de les tecnologies de la informació i la comunicació en la configuració dels nous espais de comunicació. Alguns teòrics anuncien la possibilitat de la progressiva desaparició del territori, d'una transformació de la percepció i l'experiència que en tenim, la velocitat en la interacció i la transmissió de dades que ens oferisquen les tecnologies d'informació i la comunicació (TIC) marcaran els límits d'aquest nou concepte de territori, el ciberespai.

El ciberespai és l'última forma de cibernètica social², de la interconnexió entre individus. En aquest nou marc de relacions, la

---

1. Marcel Gés. Coordinador de programes d'Interarts (Observatori Cultural del Consell d'Europa). <http://www.lafactoriaweb.com/default-2.Htm>.

2. *Poder y resistencia en entornos virtuales: notas para un debate sobre fetichismo de las TIC y la desmovilización política.* Dr. Martín Mora Martínez, Departamento de Estudios Socio-Urbanos (DESU), Universidad de Guadalajara, Mèxic. martinyhora@hotmail.com · <http://www.geocieties.com/Paris/Rue/8759>

velocitat aporta poder, per tant la cibernètica instantània és el poder absolut. D'aquesta associació de conceptes podem deduir que la **No velocitat** que caracteritza les connexions disponibles en el món rural és el **No poder** que els condemna a una marginalitat cibernètica absoluta.

No volem obviar la importància que té el **territori funcional** en la configuració dels nous espais de comunicació. Aquests es construeixen a partir de les necessitats dels municipis que es veuen obligats a compartir serveis per poder mantindre una oferta sanitària o educativa mínims. En la lògica d'aquests territoris apareixen variables com la política, capaç de fraccionar zones socioculturalment semblants i geogràficament pròximes, per establir aliances basades en la ideologia. Per tant, estariem parlant de territoris amb una identitat cultural poc definida i sotmesos a les tensions pròpies del calendari electoral.

1.2. Cultura i desenvolupament

El 1970, amb la **Conferència Intergovernamental sobre els Aspectes Institucionals, Administratius i Financers de les Polítiques Culturals** que va tindre lloc a Venècia, es va iniciar un procés que pretenia fer de la cultura un assumpte prioritari en l'elaboració de les polítiques. En aquell context el llavors director general de la UNESCO, René Maheu, va declarar:

“L'home és el mitjà i el fi del desenvolupament; no és la idea abstracta i unidimensional de l'homo economicus, sinó una realitat vivent, una persona humana, en la

infinita varietat de les seues necessitats, les seues possibilitats i les seues aspiracions... Per consegüent, el centre de gravetat del concepte de desenvolupament s'ha desplaçat d'allò econòmic a allò social, i hem arribat a un punt en què aquesta mutació comença a abordar allò cultural."

Avui en dia les paraules de Maheu, lluny de perdre actualitat, se situen en el centre del debat dels qui defensem que el desenvolupament, si no té en compte el fet cultural, no serà desenvolupament.

Actualment, el desenvolupament sostenible incorpora la cultura com un bé de producció i també com un indicador del creixement humà positiu, és a dir, una societat es considera desenvolupada tant pel seu PIB³, com pel nivell cultural que marquen els indicadors culturals⁴.

En l'*Informe sobre desenvolupament humà 2004*, publicat pel Programa de les Nacions Unides per al desenvolupament, **es posa un èmfasi especial en la importància de la llibertat cultural per aconseguir el desenvolupament humà**. Així, valors com el respecte, la dignitat i la llibertat cultural s'incorporen de ple dret als debats sobre desenvolupament.

Amb aquest nou plantejament es revisa la Declaració dels drets humans i s'avança en la definició dels drets culturals i en la seua funció com a part fonamental del desenvolupament humà, i com a part essencial de la democràcia i de la possibilitat de pro-

3. Producte interior brut (que també inclou la producció cultural).

4. Des dels Marges. Interarts/Edicions 62, 1999.

cessos de transició democràtica (des del necessari desenvolupament de processos democràtics en societats sense llibertats formals, fins als processos també necessaris de desenvolupament de la democràcia participativa als estats on la democràcia s'ha quedat quasi reduïda al màrqueting).

El respecte, la dignitat i la llibertat cultural havien sigut marginats en els debats i les discussions sobre el desenvolupament. Yvonne Donders, de la Divisió de Drets Humans de la UNESCO, va afirmar que tradicionalment no s'ha prestat atenció als drets culturals com a part fonamental del desenvolupament humà, «però són vitals per a la integritat i el creixement, ja que formen part de la dignitat personal perquè generen sentiments de pertinença i identitat».

Amb aquests nous plantejaments sobre les relacions que hi ha entre cultura i desenvolupament, s'amplien les idees tradicionals sobre aquests dos conceptes i s'obri un interessant camp de treball per als gestors de projectes de desenvolupament que hauran d'incorporar a les seues propostes.

“La cultura és el punt central de l'agenda de reformes del govern, perquè ara sabem, gràcies a estudis recents, que la cultura és potser el factor determinant d'una combinació de bons resultats a llarg termini i cohesió social...”. Perri 6, membre del comitè assessor de la publicació britànica *Demos*, va fer aquesta declaració l'any 1995⁵.

---

5. Des dels Marges. Interarts/Edicions 62. 1999, pàg. 29.

1.3. Les polítiques culturals

Els temes clau de les polítiques culturals desenvolupades en els últims vint-i-cinc anys han sigut principalment quatre: **foment de la identitat cultural, la diversitat cultural, la creativitat i la participació**. Això no significa que totes hagen sigut desenvolupades amb la mateixa intensitat o interès. Segons en quin moment històric, i especialment en quin context sociopolític, se situen les polítiques tindran una orientació o una altra. No podem oblidar que la cultura sempre ha sigut un instrument de propaganda al servei de la política d'estat, encara que és veritat que, amb la professionalització dels gestors culturals, la cultura s'ha despoliticat en gran manera i cada dia més es valora com un dels baluards de la democràcia i un dret dels ciutadans.

Organismes internacionals com ara la UNESCO o el Consell d'Europa estan treballant per atorgar una base legal que legitime la cultura com un dret de tots els ciutadans i no un instrument al servei del poder. Per tant, no perdem de vista i no deixem de llegir les declaracions de les diferents convencions que s'organitzen des d'aquestes institucions: han de ser els nostres millors aliats per poder fer front als interessos partidistes.

Amb la descentralització de les competències culturals, cada dia el poder de decisió està més prop dels poders locals i de la societat. Açò, a priori, és positiu, però hem de tindre en compte el perill que implica una excessiva localització del fet cultural descontextualitzat dels grans temes clau de les polítiques culturals.

El que pretenem amb aquesta reflexió és definir el patró, és a dir, un model de política cultural prou flexible que s'adapte a la idiosincràsia de les diferents realitats socioculturals i que siga capaç de mantindre l'equilibri entre allò local i allò global.

1.4. Democràcia cultural

L'accés a la cultura ha sigut sempre una preocupació que ha condicionat, en major o menor mesura, els poders públics a l'hora de dissenyar les polítiques culturals. De vegades aquesta prioritat ha provocat que altres dinàmiques passen a un segon pla, que queden eclipsades. Així, aquesta elecció pressuposa que els ciutadans tenen l'opció d'accedir o no a la cultura, però no es considera la possibilitat que també poden ser productors/creadors de *cultura*.

És obvi que qualsevol comunitat està capacitada per produir cultura. El repte dels tècnics és aconseguir que s'alternen els rols i que el nombre més gran de persones pugui accedir a les propostes culturals, però també que una part d'aquestes pugui produir cultura de qualitat. Per tant, és urgent desenvolupar protocols que prevegen aquesta dualitat, que es mitjancie entre el creador i l'usuari, que es treballa per una veritable democràcia cultural, la qual cosa no significa que deixem de costat la democratització cultural, és a dir, facilitar l'accés als béns culturals.

1.5. *Els agents socials*

La figura de l'agent social està directament relacionada amb les polítiques culturals. Alguns autors afirmen que no existirien agents sense polítiques. La perversió d'aquest binomi seria que, lamentablement, sí que poden existir polítiques culturals sense agents socials. Així, l'agent seria un actor capacitat per intervenir en el disseny i la implantació de les polítiques culturals al territori. La seua vinculació al territori li atorga la condició de ser dinàmic, en continu procés d'adaptació a les condicions de l'entorn sociocultural.

Un agent social ha de reunir unes condicions concretes:

Capacitat: amb formació específica en dinamització i desenvolupament sociocultural.

Compromès: amb l'entorn, implicat en els processos de desenvolupament, amb mentalitat de treballar no sols per a la societat, sinó sobretot amb la societat.

Reconegut: acceptat, respectat per la societat, avalat per les autoritats locals.

Tipus d'agents, finalitats i objectius

Les reflexions clàssiques sobre les relacions entre els diferents agents de les polítiques culturals s'orienten a identificar els grans grups d'agents culturals que poden operar en un territori.

Generalment s'identifica un grup de tres grans agents que, per les seues àmplies característiques, es pot subdividir en altres. Per a la presentació de les seues funcions ens basarem en la següent classificació, que ha d'adaptar-se a les realitats i legislacions de cada país:

Administració pública	Estat Regions Ajuntaments-municipalitats
Institucions sense ànim de lucre. Tercer sector	Fundacions Associacions Organitzacions no governamentals Organitzacions comunitàries Organitzacions d'iniciativa social Agrupacions diverses
Empreses i institucions privades	Empreses Professionals Indústria Serveis privats

- *Els agents culturals analitzen i interpreten la realitat de la pròpia societat, donen una resposta als seus problemes, demandes o necessitats, i autoorganitzen serveis per al seu benestar.*
- *Els agents possibiliten i canalitzen la participació i la incorporació de grups i persones als treballs i a l'acció per a la seua comunitat, originant un procés des de la privacitat i l'individualisme cap a l'acció pública i social.*
- *Els agents són aglutinadores i creadors d'estats d'opinió sobre temes que els afecten i sobre la creació de les condicions necessàries per difondre les seues opcions, amb la finalitat que es tinga en compte un determinat tema.*
- *Els agents poden ajudar a estructurar i construir les demandes de caràcter social, cultural i educatiu que concentren estats individuals o grupals, i traslladar-les de forma col·lectiva a les organitzacions i a l'aparell de l'administració de l'estat.*
- *Els agents són una plataforma per fomentar l'autoorganització de serveis i l'assumpció de responsabilitats públiques per sistemes de delegació en la prestació de serveis.*
- *Els agents exerceixen una funció prospectiva, en descobrir i evidenciar noves necessitats o problemàtiques de la societat i despertar una preocupació en els estaments oficials per aquests temes.*
- *També els agents són una plataforma d'organització de la iniciativa privada i lucrativa, a partir de l'establiment d'organitzacions pròpies. (Vicente Zapata, 2005)*

1.6. *Els programes i polítiques culturals* (*Agenda 21, Medi ambient*)

En la declaració de la Carta d'Aalborg (Dinamarca, 1994), Conferència Europea que aprova la *Carta de les ciutats europees cap a la sostenibilitat* i que concreta les formes en què les ciutats europees poden adoptar i desenvolupar l'Agenda de la cimera de Rio de Janeiro, precisament en el primer punt (Part I.1) s'indica: *“nosaltres, ciutats europees, signatàries d'aquesta carta, declarem que en el curs de la història hem conegut imperis, estats i règims i hem sobreviscut a ells com a centres de la vida social, portadors de les nostres economies i guardians de la cultura, el patrimoni i la tradició. Junt amb les famílies i els barris, les ciutats han sigut la base de les nostres societats i estats, el centre de la indústria, l'artesanat, el comerç, l'educació i el govern.”*

En el Principi 2 de l'Agenda, es fa una referència explícita a la vinculació que hi ha entre les diferents agendes:

Hi ha clares analogies polítiques entre les qüestions culturals i ecològiques, ja que tant la cultura com el medi ambient són béns comú de la humanitat. La preocupació ecològica naix de la constatació d'un model de desenvolupament econòmic excessivament depredador dels recursos naturals i dels béns comuns de la humanitat. Rio de Janeiro 1992, Aalborg 1994 i Johannesburg 2002 han constituït les principals fites d'un procés que intenta donar resposta a un dels reptes més importants de la humanitat, la sostenibilitat ecològica. La situació actual presenta evidències suficients que la diversitat cultural al

món es troba en perill a causa d'una mundialització estandarditzadora i excloent. La UNESCO afirma: "Font d'intercanvis, font d'innovació i de creativitat, la diversitat cultural és tan necessària per al gènere humà com la biodiversitat per als éssers vius" (Declaració universal de la UNESCO sobre la diversitat cultural, article 1).

2. ELS PRINCIPIS DE L'AGENDA 21 DE LA CULTURA

La primera part del document de l'Agenda 21 de la Cultura arreplega els **16 principis** pel desenvolupament cultural que sorgeixen del consens i que defineixen el fonament ideològic de l'Agenda. Són les idees clau que no hem de perdre de vista a l'hora de treballar en projectes culturals, amb realitats socials diverses, amb persones i amb el compromís de treballar per un desenvolupament cultural sostenible.

A continuació oferim la síntesi dels **16 principis** arreplegats en l'Agenda amb l'objectiu de reforçar les idees que presenten:

-
1. **La diversitat cultural** és el principal patrimoni de la humanitat.
  2. **La cultura i el medi ambient** són béns comuns de la humanitat.

3. Els **drets culturals** són part indissociable dels drets humans.
4. Els **governos locals** han de treballar conjuntament en xarxa i intercanviar pràctiques, experiències, i coordinar accions.
5. Els principis d'un **bon govern** han d'incloure la transparència informativa i la participació ciutadana en:
  - La concepció de les polítiques culturals.
  - Els processos de presa de decisions .
  - L'avaluació de programes i projectes.
6. El compromís per crear **condicions per a la pau**.
7. La creació d'**espais per al retrobament** amb allò diferent (procedències, visions, edats, gèneres, ètnies i classes socials) fa possible el desenvolupament humà integral.
8. La **coresponsabilitat** entre ciutadania, societat civil i governos locals, un equilibri necessari per créixer.
9. El **patrimoni cultural**, tangible i intangible, és el testimoni de la creativitat humana i de la identitat dels pobles.
10. El caràcter central de **les polítiques públiques de cultura**.
11. La iniciativa autònoma dels ciutadans, **individualment o reunits en entitats i moviments socials**, és la base de la llibertat cultural.

12. **Els béns i serveis culturals** no han de ser considerats mercaderies o béns de consum com els altres.
13. **La identitat cultural** de tot individu és dinàmica.
14. L'apropiació de la informació és un acte cultural. Constitució de xarxes horitzontals.
15. El treball és un dels principals àmbits de la creativitat humana.
16. Els espais públics pertanyen a tots. Són essencials a la ciutat.

Una vegada immersos en el marc ideològic de l'Agenda, proposem recuperar, en aquest punt, els quatre objectius principals que subjauen en la política cultural i vincular els principis amb aquest model que ha servit de referència durant els últims trenta anys. Considerem que amb aquesta contextualització aproximarem el discurs de l'Agenda a un model de política cultural que continua vigent i pot ser un bon referent a l'hora de reinterpretar i posar en valor el treball dut a terme pels tècnics de cultura. És a dir, l'Agenda no significa una ruptura amb l'anterior, és més, pensem que és el resultat d'un procés que cristal·litza en forma d'Agenda després d'un llarg camí recorregut i en el qual tots i totes hem participat.

De la mateixa manera que hem fet anteriorment amb els **conceptes clau**, a parer nostre convé revisar el significat dels termes

que habitualment s'utilitzen per determinar la política cultural; i que són: *diversitat cultural, identitat cultural, participació i creació*. Les definicions, les hem fetes a partir dels textos de l'Agenda, en molts casos la transcripció és literal encara que no aparega la nota a peu de pàgina.

La diversitat cultural

La **diversitat cultural** és el principal patrimoni de la humanitat. En el context mundial es defineix com el producte de milers d'anys d'història, fruit de la contribució col·lectiva de tots els pobles, a través de les seues llengües, imaginaris, tecnologies, pràctiques i creacions⁶.

La cultura adopta formes distintes, que sempre responen a models dinàmics de relació entre societats i territoris. La nostra ni és l'única, ni la millor, simplement forma part del que alguns autors anomenen biodiversitat cultural. El nostre compromís està a contribuir a mantindre l'equilibri entre els diferents sistemes culturals. La sostenibilitat cultural és un dels grans reptes de la humanitat enfront de la preocupant globalització estandarditzadora excoent que comporta la desaparició de sistemes culturals propis.

Els drets culturals són drets humans

Els governs locals reconeixen que els **drets culturals** formen part indissociable dels drets humans i prenen com a referència

---

6. UNESCO-DIVERSITAT CULTURAL.

bàsica la Declaració universal dels drets humans (1948), el Pacte internacional relatiu als drets econòmics, socials i culturals (1966) i la Declaració universal de la UNESCO sobre diversitat cultural (2001), però no oblidem que un dret deixa de ser-ho quan qüestiona o retalla els d'una altra col·lectivitat. Exercir aquest dret cultural en societats homogènies resulta relativament fàcil, però en les noves societats multiculturals aquest exercici resulta complex i en alguns casos font de conflictes. Com a exemple podem citar les celebracions de les batalles de moros i cristians, festa tradicional en què es commemora la conquesta de les terres de l'antic regne musulmà de l'actual País Valencià per Jaume I. Els valencians tenen dret a celebrar aquesta festa, però cal tindre en compte que comporta un afront als símbols i a la cultura musulmana i, per tant, una vulneració dels seus drets, d'ací que a aquests col·lectius de valencians musulmans els assistisca tot el dret a protestar per allò que ells consideren ofensiu per a la seua cultura.

Foment de la identitat cultural

El patrimoni cultural, tangible i intangible, és el testimoni de la creativitat humana i el substrat de la identitat dels pobles. Hui en dia no per obvi hem de deixar de continuar reivindicant la necessitat de preservar el patrimoni cultural del nostre territori. El valor del patrimoni és indiscutible, però hem d'avançar i plantejar una visió estratègica. El patrimoni passa a ser l'element clau en un procés que a través de la detecció, la preservació i la posada en valor, aconsegueix generar sentiments de pertinença i identitat, vitals per a la integritat i el creixement, ja que formen part de la dignitat personal.

La vida cultural conté simultàniament la riquesa de poder apreciar i atresorar tradicions dels pobles, amb l'oportunitat de permetre la creació i la innovació de les seues pròpies formes. Aquesta característica rebutja qualsevol modalitat d'imposició de patrons culturals rígids.

A priori pot semblar contradictòria la relació entre tradició i modernitat, entre patrimoni i TIC, però en el fons són complementàries i ambdues necessàries per afrontar el repte de la nova societat del coneixement.

En tot aquest complex procés de creació de símbols, el patrimoni cultural ha sigut un element clau a l'hora de reforçar o crear identitats. Considerem que aquest és un estadi previ o almenys simultani al que genera les noves tecnologies en el procés, inevitable, de transformació de les identitats. S'ha de configurar un escenari cultural amb personalitat, amb identitat, disposat a enriquir-se amb allò que pot aportar el món de la cibercultura, amb noves i diferents formes de relacionar-se. Defensar i reivindicar les identitats culturals particulars en un món globalitzat no significa renunciar a l'èxit de valors universals, que no uniformitat cultural. Si acceptem aquest principi estarem en millors condicions d'afrontar i aprofitar els nous models d'interacció.

Els nous models de la psicologia plantegen que hi ha relació entre la identitat i la interacció entre les persones. Alguns mantenen que la identitat no és una altra cosa que interacció i que es transforma en funció de les relacions socials, de l'intercanvi.

Per tant, si diem que hi ha una transformació en les nostres maneres d'interactuar, també pareix lògic, en funció d'aquesta

estreta relació, afirmar que assistim a la transformació de les nostres identitats.

El ciberespai, la comunitat virtual, ha deixat de ser una ficció per instal·lar-se en el nostre entorn, en la quotidianitat. Ens facilita tota una sèrie de noves relacions que superen les formes tradicionals: el cara a cara, la relació epistolar o la telefònica.

Democràcia i Democratització cultural. Creació

Segons la Comissió Mundial, “avui en dia, més que mai, cal cultivar la creativitat humana, ja que en el món actual, on resulta difícil preveure el futur i assumir els reptes llançats per la rapidesa del canvi, només sobre la base d’imaginació creadora i d’iniciatives podran les persones, les comunitats i les societats aconseguir adaptar-se a allò nou i evolucionar”. La creativitat com a repte que han d’assumir els poders públics és una noció que reconeix plenament el valor de l’excel·lència estètica i de la creació individual. Si bé la noció comprèn “l’aportació essencial de l’art i dels artistes a una millor qualitat de vida, al desenvolupament de la societat...”, segons va reafirmar el 1997 el Congrés Mundial de l’Aplicació de la Recomanació sobre la Condició de l’Artista; aquesta també considera l’activitat creadora com a fruit de l’experiència comunitària i reconeix que l’autonomia de l’artista en la matèria es troba consegüentment restringida per les forces del mercat. Actualment, la capacitat de guanyar diners i autofinçar-se és possiblement tan indispensable per al ressorgiment artístic com ho són l’originalitat i la innovació. Per als governs, el repte consisteix a adoptar un paper més decidit però, al mateix

temps, no intervindre tant en la promoció de la creativitat. Aquest nou context és el que els impulsa a replantejar-se la seua funció. A partir d'ara estan cridats a facilitar el desenvolupament de les “indústries de contingut” i a fomentar la innovació en un llarg ventall de tecnologies, com també en matèria d'organització industrial i de formació i reciclatge dels treballadors. En aquest sentit, no obstant, quina és la millor manera d'actuar? En termes encara més generals, el seu paper és el d'ajudar a canalitzar la creació de manera que afavorisca l'autonomia i la participació dels ciutadans, a fi de reforçar així la democràcia, millorar l'organització i l'administració de les ciutats i revitalitzar les comunitats rurals. En cada un dels àmbits a penes esmentats, els poders públics tenen la difícil tasca de crear les condicions que permeten als artistes, a les empreses del sector cultural i als ciutadans reflexionar, actuar i treballar de manera creativa.

La participació

Els governs locals, protagonistes del procés

Els **governos locals** es constitueixen com a agents mundials de primer ordre, en la mesura que són defensors i promotors de l'avanç dels drets humans en l'àmbit més pròxim al ciutadà, amb la qual cosa assumeixen ser els portaveus de la ciutadania mundial. Però un govern local sense connexions amb la globalitat i sense una vinculació amb la ciutadania basada en la participació no aporta res a aquest plantejament lògic i necessari.

La multiplicitat dels agents socials ha de ser una garantia del des-

envolupament cultural i de la participació ciutadana necessària en la concepció de les polítiques culturals, en els processos de presa de decisions i en l'avaluació de programes i projectes.

Una de les nostres prioritats ha de ser construir territoris culturals dinàmics aprofitant la diversitat creativa. Els espais locals són un marc privilegiat de l'elaboració cultural en constant evolució i constitueixen els àmbits de la diversitat creativa, on la perspectiva de la trobada de tot allò que és diferent i distint (procedències, visions, edats, gèneres, ètnies i classes socials) fa possible el desenvolupament humà integral.

Només a través del diàleg i de pactes de responsabilitat entre ciutadania, societat civil i governs locals, es poden garantir estats de convivència òptima. Cal treballar per mantindre diàlegs entre identitat i diversitat, individu i col·lectivitat, com a única estratègia per garantir, tant una ciutadania cultural planetària, com la supervivència de la diversitat lingüística i el desenvolupament de les cultures locals i minoritàries.

Pot ser un bon moment per obrir el debat sobre l'oportunitat de reivindicar una cultura global europea. Si considerem Europa com una entitat provisional, complexa i plural, resulta difícil de percebre la globalitat cultural. Martin Kettle⁷ diu: “Esperar que Europa arribi a ser un únic bany cultural és senzillament confondre la naturalesa de la identitat europea, i evidentment de qualsevol altra identitat. El significat de ser europeu esdevé ben diferent segons la història i la circumstància”.

---

7. KETTLE, MARTÍN: *Sueños e identidades*, Consell d'Europa, 1997, pàg. 21.

Diàleg entre identitat i diversitat, individu i col·lectivitat

---

En el següent gràfic, hem relacionat els principis estratègics amb alguna de les seues manifestacions externes, tal com creiem que es desprèn de la lectura del document de l'Agenda 21 de la Cultura. Així, per exemple, es vincula, com a signe més recognizable de la identitat cultural, el patrimoni tant intangible com tangible. En el cas de la participació social, es pot entendre que un major protagonisme dels moviments socials sempre propiciarà que aquesta siga més rica, real i efectiva.

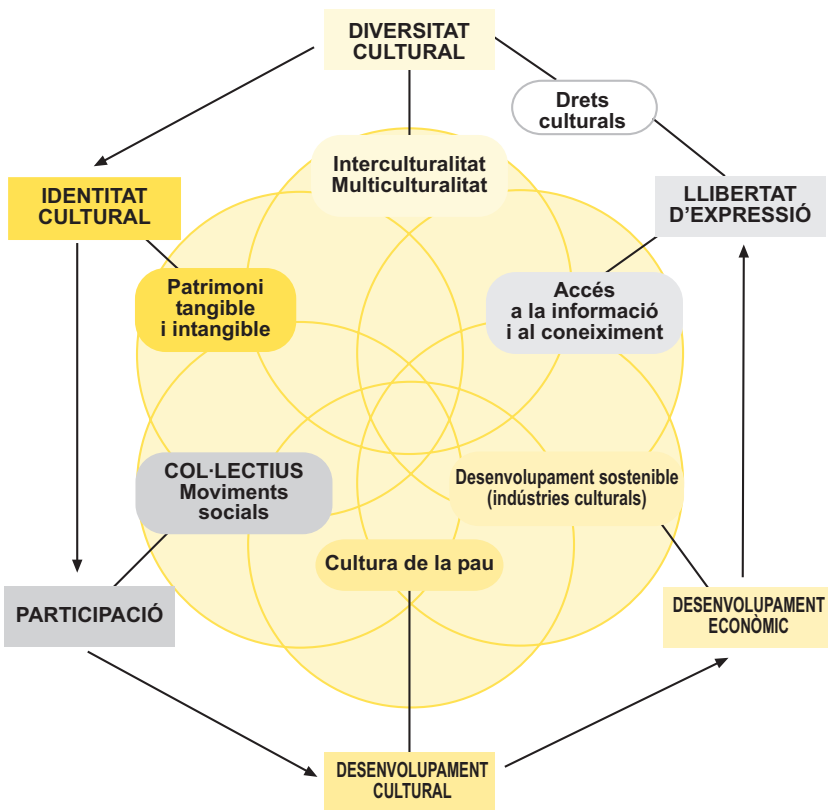
D'una banda, tots els principis estratègics s'interconnecten per fora, creant un embolcall en l'interior del qual caben totes eixes manifestacions o altres que en cada cas s'hi puguen relacionar; això queda a criteri de cada organització que decidisca treballar amb l'Agenda.

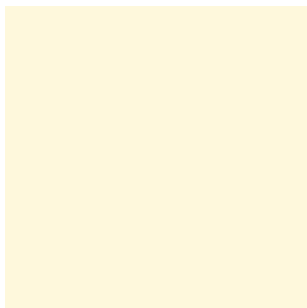
D'una altra, la figura que apareix darrere simbolitza les interaccions possibles que es poden donar, com un tot en què les parts s'agrupen.

Finalment, queda a criteri lliure establir amb definicions pròpies les mateixes interaccions. En tot cas, l'activitat hauria de donar-se d'una manera sinèrgica, perquè l'efectivitat siga més alta i real, alhora que l'avaluació es pugua dotar de més i millors indicadors.

UN INSTRUMENT PER AL DESENVOLUPAMENT

3. ELS COMPROMISOS DE L'AGENDA 21

Una vegada acceptats els *Principis*, l'Agenda 21 de la Cultura proposa una relació de *Compromisos*. Aquests seran els objectius estratègics que ens guiaran en el disseny de les accions futures.

La **missió** de l'Agenda 21 de la Cultura queda perfectament definida en el **compromís** arreplegat en l'article núm. 18:

(18) Donar suport i promoure, per mitjà de diferents mitjans i instruments, el manteniment i l'ampliació dels béns i serveis culturals, buscant la universalització de l'accés a aquests, l'ampliació de la capacitat creativa de tots els ciutadans, la riquesa que representa la diversitat lingüística, l'exigència artística, les vies cap a noves formes d'expressivitat i l'experimentació amb els nous llenguatges, la reformulació i la interacció de les tradicions, els mecanismes de gestió cultural que detecten els nous moviments culturals, el nou talent artístic i potenciar-los

perquè puguen arribar a la seua plenitud. Els governs locals manifesten el seu compromís amb la generació i l'ampliació de públics i la participació cultural com a elements d'una ciutadania plena.

3.1. Àrees d'intervenció i objectius estratègics

Seguint amb el model de política cultural utilitzat en l'apartat dedicat als Principis, a continuació hem agrupat els compromisos que presenta l'Agenda dins dels límits que defineixen les línies principals de model de política.

Els números entre parèntesis són el número de referència assignat en l'Agenda 21 al text acotat (vegeu l'annex).

Diversitat cultural: diàleg intercultural. (17-21-22-23-24-45)

Establir polítiques que fomenten la diversitat cultural a fi de garantir l'amplitud de l'oferta i propiciar la presència de totes les cultures, especialment de les minoritàries o desprotegides, en els mitjans de comunicació i de difusió, amb el foment de les coproduccions i els intercanvis, i evitant posicions hegemòniques. (17)

- a) Constituir espais de diàleg entre les diferents opcions espirituals i religioses que conviuen al territori local i entre aquestes i el poder públic, a fi d'assegurar el dret de lliure expressió i una convivència harmònica. (21)

- b) Promoure l'expressivitat com una dimensió bàsica de la dignitat humana i de la inclusió social, sense prejudicis per raons de gènere, edat, ètnia, discapacitat, pobresa o qualsevol altra discriminació que impossibilita el ple exercici de les llibertats. La lluita contra l'exclusió és la lluita per la dignitat de totes les persones. (22)
- c) Promoure la continuïtat i el desenvolupament de les cultures locals originàries, portadores d'una relació històrica i interactiva amb el territori. (23)
- d) Garantir l'expressió i la participació de les persones amb cultures procedents de la immigració o arrelades originàriament en altres territoris. Al mateix temps, els governs locals es comprometen a posar els mitjans perquè les persones immigrants accedisquen a la cultura de la comunitat d'acollida i hi participen. Aquest compromís recíproc és el fonament dels processos de convivència i interculturalitat que, de fet, sense aquest nom, han contribuït a configurar la identitat de cada ciutat. (24)
- e) Desenvolupar i implementar polítiques que aprofundisquen en els processos de multilateralitat, basats en el principi de la reciprocitat. La cooperació cultural internacional és una eina indispensable en la constitució d'una comunitat humana solidària, que promou la lliure circulació d'artistes i operadors culturals especialment a través de la frontera nord-sud, com una contribució essencial per al diàleg entre els pobles, per a la superació dels desequilibris provocats pel colonialisme i per a la integració interregional. (45)

Identitat cultural: patrimoni tangible i intangible, identitat crítica. (26-42-43-44)

Protegir, revalorar i difondre el patrimoni documental generat en l'àmbit de l'esfera pública local/regional, per iniciativa pròpia o associant-se amb entitats públiques i privades, i incentivar la creació de sistemes municipals i regionals amb aquesta finalitat. (43)

- a) Considerar els paràmetres culturals en la gestió urbanística i en tota planificació territorial i urbana, i establir les lleis, les normes i els reglaments necessaris que assegurin la protecció del patrimoni cultural local i l'herència de les generacions antecessores. (26)
- b) Establir instruments legals i implementar accions de protecció del patrimoni cultural per mitjà d'inventaris, registres, catàlegs i tot tipus d'activitats de promoció i difusió com ara exposicions, museus, itineraris, etc. (42)
- c) Treballar per obrir el lliure descobriment dels patrimonis culturals als habitants de totes les regions del planeta. Així mateix promoure, en relació amb els professionals del sector, un turisme respectuós amb les cultures i els costums de les localitats i territoris visitats. (44)

Participació: moviments socials. (19-25)

Implementar els instruments apropiats per garantir la participació democràtica dels ciutadans en la formulació, l'exercici i l'avaluació de les polítiques públiques de cultura. (19)

- a) Promoure la implementació de formes d'“avaluació de l'impacte cultural” per considerar, amb caràcter preceptiu, les iniciatives públiques o privades que impliquen canvis significatius en la vida cultural de les ciutats. (25)

Democràcia i Democratització cultural. Creació. Accés a la cultura. (36-37-39-41)

Afavorir el caràcter públic i col·lectiu de la cultura, fomentant el contacte dels públics a la ciutat en totes les manifestacions que faciliten la convivència: espectacles en viu, cine, festes, etc. (37)

- a) Establir polítiques i inversions que fomenten la lectura i la difusió del llibre, com també el ple accés de tota la ciutadania a la producció literària global i local. (36)
- b) Garantir el gaudi dels béns i serveis culturals a les persones amb discapacitat, facilitant l'accés d'aquestes persones als equipaments i a les activitats culturals. (39)
- c) Fomentar els programes dirigits a divulgar la cultura científica i la tecnologia entre tots els ciutadans; especialment,

si es considera que les possibles aplicacions dels nous coneixements científics generen qüestions ètiques, socials, econòmiques i polítiques que són d'interès públic. (41)

L'Agenda 21 de la Cultura inclou dos objectius estratègics que no s'arreglen explícitament en el model de política cultural. Considerem que han de ser tractats de manera individual i tindre'ls en compte a l'hora de planificar les activitats futures.

Mitjans de comunicació i tecnologies de la informació i la comunicació (TIC). (31-32-33)

Promoure la socialització i l'accés a la dimensió digital dels projectes i del patrimoni cultural local o universal. Les tecnologies de la informació i la comunicació s'han d'utilitzar com a eines capaces de posar el coneixement cultural a l'abast de tots els ciutadans. (31)

- a) Implementar polítiques que tinguen com a objectiu l'obertura de mitjans de comunicació públics en l'àmbit local, com també el seu desenvolupament d'acord amb els interessos de la comunitat seguint els principis de pluralitat, transparència i responsabilitat. (32)
- b) Generar els mecanismes, instruments i recursos per garantir la llibertat d'expressió. (33)

Desenvolupament econòmic: indústries culturals, turisme, finançament públic (subvencions). (20-34)

Potenciar el paper estratègic de les indústries culturals i els mitjans de comunicació locals, per la seua contribució a la identitat local, la continuïtat creativa i la creació d'ocupació, i garantir el finançament públic de la cultura per mitjà dels instruments necessaris:

- a) Finançament directe de programes i serveis públics.
- b) Suport a activitats d'iniciativa privada a través de subvencions, microcrèdits, fons de risc, etc.
- c) Establiment de sistemes legals que faciliten incentius fiscals a les empreses que invertisquen en la cultura, sempre tenint en compte el respecte a l'interès públic. (20)
- d) Respecte i garantia dels drets morals dels autors i dels artistes i la seua justa remuneració. (34)

4. PLANIFICACI3N DEL PROC3S passos per a la seua elaboraci3n

A continuaci3n realitzem un exemple dels passos que s'han de seguir per a l'elaboraci3n d'una Agenda 21 de la cultura local, a manera de dec3leg. Aquesta proposta est3 realitzada a partir de la metodologia per a l'elaboraci3n de l'Agenda local 21 del Consell Internacional per a les Iniciatives Mediambientals locals (ICLEI) del Regne Unit, 1995, i arreglant els principis de l'esmentada Agenda 21 de la cultura.

1º. CONCRETAR ELS ACTORS. CREACI3 DEL F3RUM DE LA CULTURA

- A) L'AJUNTAMENT. Ha de liderar el proc3s i posar al seu servei els recursos i el personal necessaris. Ser3 l'encarregat 3ltim d'aprovar oficialment l'Agenda 21 de la cultura (pel Ple de la corporaci3). Els petits municipis s'haurien d'agrupar i comptar amb el suport de la Diputaci3 Provincial; en aquests casos tamb3 es pot plantejar l'elaboraci3 de l'"Agenda 21 de la cultura de la comarca..."
- B) LA COMUNITAT LOCAL, a33 3s, el conjunt de persones que viuen i treballen al municipi i que, en tot moment, han de tindre l'opci3 de participar a trav3s de diverses f3r- mules (enquestes, reunions, exposicions, etc.) i ser informats dels debats i avan3os en el proc3s.
- C) CONSTITUCI3 DEL F3RUM DE LA CULTURA (o F3rum del Desenvolupament Sociocultural), on es reuneixen els representants de tots els sectors implicats:
1. Ajuntament i govern local (govern i oposici3, representants de tots els grups municipals). Altres administracions presents en el territori, universitats, institucions dedicades a l'ensenyament, formaci3...
  2. Associacions ciutadanes, sindicats, col·lectius...
  3. Professionals i t3cnics de la cultura i persones implicades en el desenvolupament sociocultural del territori.

4. Empreses i indústries culturals, (acadèmies, centres privats, mitjans de comunicaci3n locals o de la comarca...), etc.

Promouran els debats sobre el procés d'elaboraci3n i aplicaci3n de l'Agenda.

El F3rum es pot estructurar (o realitzar dos tipus de reunions) en:

- a) Plenari del F3rum de la Cultura i
- b) Grup Promotor o grup motor del F3rum i de la mateixa Agenda: els tècnics i persones dels grups esmentats del F3rum que es vulguen implicar més en el procés, i que podem denominar com a "Grup Promotor de l'Agenda de la cultura (GPAC)".

2º.- ACORD SOBRE LA FINALITAT (OBJECTIUS GENERALS)

- A) Generaci3n en l'Ajuntament d'una voluntat d'abordar un pla d'acci3n cultural integral per al municipi.
- B) El F3rum de la Cultura elaborarà un manifest que continga la base filos3fica del projecte, on reculli les aspiracions futures en què es desitja treballar, com també **els principis**⁸ que l'han

---

8. Pensem que alguns dels principis de l'Agenda 21 de la cultura poden considerar-se com una finalitat en si mateixos, o tindre el caràcter d'objectius estratègics. Alguns faciliten la transversalitat i poden ser aclaridors per definir objectius. De fet, els redactats com *compromisos* dins de l'Agenda poden aportar objectius de caràcter general als acords.

d'orientar (vegeu el document de l'Agenda 21 de la cultura: "16 principis").

C) La filosofia que ha d'orientar el pla d'acció ha de ser aprovada oficialment per l'Ajuntament.

Qualsevol acord en aquest sentit haurà també de tindre en compte quatre principis bàsics democràtics, a saber:

Democràcia: el govern local i les seues decisions han de ser controlats per la ciutadania.

Subsidiarietat: les decisions han de ser adoptades en l'àmbit més pròxim al ciutadà.

Responsabilitat: cada decisió ha d'estar acompanyada per la identificació de qui la va adoptar.

Transparència en la presa de decisions.

3r.- ANÀLISI DE LA REALITAT: DIAGNÒSTIC SOCIOCULTURAL

S'ha de concretar la metodologia i les tècniques que s'utilitzaran per a l'anàlisi de la nostra realitat. Proposem la investigació-acció-participativa (IAP) com una metodologia eficaç per a aquest fi.

A) Anàlisi subjectiva dels problemes i les seues causes segons els percep la comunitat. S'acudirà per a això a les opinions reflec-

tides en el f3rum de la cultura, per3 tamb3 a altres persones que no hi participen directament, per3 a les quals es puga considerar com a informadors clau (regidors, t3cnics d'altres 3rees, ciutadans...) per mitja d'entrevistes; cal considerar tamb3 la possibilitat de realitzar enquestes, reunions i debats p3blics (vegeu les t3cniques i metodologies de la IAP). Reunions amb col·lectius per buscar la seua implicaci3n en el projecte.

- B) L'administraci3n municipal ha de realitzar una an3lisi objectiva dels problemes utilitzant par3metres i an3lisis cient3fics.
- C) Avaluaci3n dels canvis que afectaran la Comunitat en el futur a trav3s de la visi3n i les dades del F3rum i de la mateixa administraci3n local. Es pot utilitzar en aquest cas la t3cnica DAFO (diagn3stic de debilitats, amenaces, fortaleses i oportunitats).
- D) Primera selecci3n d'indicadors apropiats per als diferents problemes (els indicadors es revisaran en el proc3s). Els indicadors han de poder mesurar-se d'alguna manera per poder con3ixer la seua evoluci3n (positiva o negativa) amb la posada en marxa del pla.
- E) Avaluaci3n dels problemes en funci3n dels indicadors al moment actual a fi d'identificar on cal intervindre.
- F) Autodiagn3stic. Descripci3n de l'estat actual de la cultura. Problemes, causes i efectes. Publicaci3n de la informaci3n.

4t.- DEFINICIÓ D'OBJECTIUS ESTRATÈGICS

El Fòrum de la Cultura, basant-se en el coneixement dels problemes, les causes i els efectes, establirà una proposta dels fins pretesos per l'Agenda 21 de la cultura a la nostra comunitat concreta. Aquests objectius estratègics hauran de ser aprovats per l'Ajuntament.

5è.- PRIORITZACIÓ DE SITUACIONS

Per mitjà de la informació derivada d'assessorament d'experts, estàndards ja existents, debats del Fòrum o altres avaluacions, identificar situacions de referència per a la seua possible millora.

També influirà en la priorització, a l'hora d'abordar un problema, el context extern que permeta fer-ho en millors o pitjors circumstàncies.

(Creiem convenient recordar una frase feta: “cal graduar la utopia, però no abandonar-la”).

6è.- IDENTIFICACIÓ D'OPCIÓNS PER A L'ACCIÓ I L'ESTABLIMENT D'OBJECTIUS OPERATIUS

El Fòrum i l'Ajuntament han d'identificar les diferents opcions per abordar un problema.

A continuació s'analitzarà cada una en funció de la previsible:

1. Efectivitat de l'opció per aconseguir l'objectiu concret.
2. Possibles impactes imprevistos.
3. Efectivitat en funció del cost.
4. Transcendència social de l'opció: efectes redistributius, caràcter progressiu o regressiu de la proposta o repercussió en la seguretat personal i el benestar social.

Després de concretar les opcions que és possible utilitzar, es podran establir uns objectius operatius:

- Aconseguibles.
- Específics i mesurables.
- Ubicats en el temps.
- Secundats per la ciutadania.

7è.- CREACIÓ DE PROGRAMES

Dins dels programes s'inclouran els projectes concrets, la reglamentació que s'ha d'aplicar i els recursos econòmics i plans de comunicació amb què es compta (seguim els successius passos d'elaboració: pla - programa - projecte - activitat - tasca, segons E. Ander-Egg, 1995).

S'ha de comprovar com es combinen i interactuen els programes i els seus components per detectar possibles efectes negatius.

Finalment, han de fixar-se els indicadors concrets per avaluar el progrés aconseguit per cada programa.

8è.- FORMALITZACIÓ D'UN PLA D'ACCIÓ

El Grup Promotor, el Fòrum i l'Ajuntament hauran (successivament) en aquesta fase elaborar un esborrany complet del Pla d'acció que comprendrà allò que s'ha realitzat fins ara i els passos següents:

1. Filosofia, principis.
2. Procés d'elaboració.
3. Fòrum de la Cultura: composició i funcions.
4. Estat de la cultura local (diagnòstic).
5. Mètode de priorització de problemes.
6. Objectius generals i específics.
7. Programes i calendari d'actuacions (cronograma).
8. Document de divulgació: publicació i sotmetiment a consulta de l'esborrany, amb la possibilitat de realitzar-hi al·legacions.
9. Aprovació per l'Ajuntament després de recollir els suggeriments i les al·legacions oportunes.

9é.- APLICACIÓ I COMPROVACIÓ

En la fase d'execució dels programes i projectes, cal tindre en compte el següent:

- Identificació dels recursos humans responsables de l'aplicació dels programes.
- Concreció de la gestió dels pressupostos assignats.
- Aplicació dels programes (execució dels projectes i de les activitats).
- Comprovació i seguiment dels programes, i garantia que s'estan complint i que no tenen efectes secundaris perjudicials. Anàlisi d'efectes no previstos.
- Ajustament dels programes, o revisió quan, per causes internes o externes a l'organització, no s'aconsegueixen els resultats esperats.

10é.- AVALUACIÓ, SEGUIMENT I RETROALIMENTACIÓ

La posada en marxa d'aquests passos i el seu desenvolupament exigeix mantindre processos d'avaluació contínua plasmats en documents.

S'utilitzaran els indicadors associats als elements de cada programa a fi de:

- Comprovar si l'actuació s'ha posat en pràctica totalment.
- Comprovar si s'han obtingut els resultats esperats.
- Revisió dels primers indicadors. Aprovació d'una taula

estable d'indicadors que s'han d'aplicar en els anys següents.

- Publicació dels resultats i de les hipotètiques modificacions dels programes, i afavorir el debat i la implicació de la ciutadania en el desenvolupament del pla d'acció, per mitjà de xarrades explicatives o jornades de divulgació, entre altres accions.
- Els resultats de la verificació i l'avaluació s'utilitzaran per a la revisió del pla d'acció, per adaptar-lo a una situació sempre canviant.
- L'elaboració d'un nou pla d'acció assenyalarà nous objectius i programes que avançaran cap a la sostenibilitat social i cultural.

ELS DEU PASSOS

- 1. CONCRETAR ELS ACTORS***
- 2. ACORDAR LA FILOSOFIA***
- 3. ANALITZAR I DIAGNOSTICAR LA REALITAT***
- 4. DEFINIR OBJECTIUS ESTRATÈGICS***
- 5. PRIORITZAR SITUACIONS***
- 6. ESTABLIR OBJECTIUS OPERATIUS***
- 7. CREAM PROGRAMES***
- 8. FORMALITZAR EL PLA D'ACCIÓ***
- 9. EXECUTAR PROGRAMES I PROJECTES***
- 10. AVALUAR***

GESTIÓ DEL TEMPS

El temps s'ha de convertir en un aliat del projecte, mai en l'ene-
mic a batre. La millor manera de gestionar correctament el temps
és fent un pla d'acció que preveja totes les variables que poden
afectar el desenvolupament del projecte.

Algunes premisses que hem de considerar:

Estem treballant amb una realitat social que, inicialment, no està
implicada en el procés, que no ho viu com una necessitat, per tant
estem forçant un canvi d'actitud, i qualsevol canvi, perquè siga
assimilat per la societat, necessita temps. Per tant, sincronitzem
els ritmes, no intentem que tots avancen al nostre ritme o ens
quedarem sols.

Visualitzem el moviment en espiral, lent, envoltant, que avança
ocupant una zona cada vegada més àmplia... aquest hauria de ser
el model que s'ha de seguir, sense presses, però sense pausa i con-
solidant el terreny que avancem. No oblidem que necessitem una
base social àmplia que done suport al projecte, que participe acti-
vament en la gestió, només així aconseguirem, un bon nivell d'au-
togestió de la iniciativa.

5. EXEMPLE DE PROGRAMA D'ACCIÓ INTEGRAL

Ajuntament organitzat en 16 àrees

Objectiu: el desenvolupament local sostenible.

Eix transversal: cultura

REGIDORIES I ÀREES	ACCIONS
1. URBANISME	Facilitar usos culturals públics i socials compatibles amb usos residencials i terciaris. Reserva de sòl. Línies d'ajuda per a la recuperació de patrimoni. Declaració de zones culturals preferents. Per exemple delimitar un barri o una zona on es done primacia als usos culturals, es permeten determinats usos i activitats al carrer o a espais oberts, horaris especials, declaració d'un espai com a centre cultural obert...
2. CIRCULACIÓ I TRANSPORT (I OBRES)	Creació de voreres, espais de vianants i carrils bici. Millora del transport públic. Eliminació de barreres arquitectòniques (facilitar l'accés i la participació a tota la població).
3. MEDI AMBIENT	Programes d'actuació cultural a parcs i zones verdes (programa Aire lliure a la cultura). Desenvolupament d'una cultura del medi ambient. Pla d'eficiència energètica en instal·lacions públiques i ordenances de medi ambient. Accions culturals i esportives d'aire lliure que respecten la naturalesa, programes d'educació ambiental...

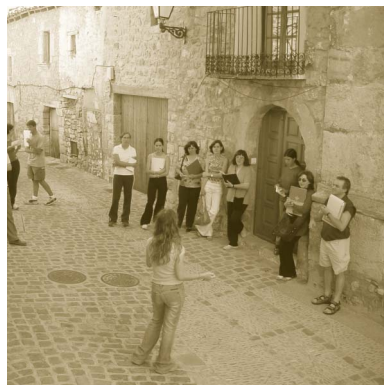
REGIDORIES I ÀREES	ACCIONS
4. PROMOCIÓ ECONÒMICA I OCUPACIÓ	Creació d'ocupació en noves professions socioculturals i formació per a l'ocupació. Nous jaciments d'ocupació. El comerç de proximitat i el consum responsable. Captació de fons europeus.
5. PARTICIPACIÓ CIUTADANA	Fòrum. Organització de l'Agenda 21.
6. BENESTAR SOCIAL	Programa d'acció cultural preferent a zones d'exclusió social.
7. CULTURA	Participació tècnica directa en el Grup Promotor i en el Fòrum (organització d'exposicions. Certamen de cine i teatre...).
8. ESPORT	Campanyes i programes esportius sobre els principis de l'Agenda: diversitat, mestissatge, interculturalitat...
9. EDUCACIÓ	Programa en col·legis.
10. SALUT I CONSUM	Programes de formació i divulgació.
11. SEGURETAT I PROTECCIÓ	Formació a la policia local i protecció civil en els valors de la diversitat i principis de l'Agenda.

REGIDORIES I ÀREES	ACCIONS
12. JOVENTUT	Subvenció a associacions juvenils per a programes.
13. MAJORS	Programa en centres de tercera edat. Programes intergeneracionals en col·legis: la cultura de les diferents generacions, participació directa de voluntariat cultural de majors...
14. DONA	Campanya específica per a associacions de dones. La cultura i les diferències de gènere.
15. HISENDA I CONTRACTACIÓ	Exempció fiscal (ajudes a empreses culturals, economia social i autònoms).
16. SOLIDARITAT INTERNACIONAL	Col·laboració en projectes internacionals de desenvolupament i cooperació cultural.

Així podem observar com totes les regidories es poden implicar a aconseguir aquest desenvolupament integral. El mateix quadre podem realitzar amb l'eix transversal de desenvolupament social (integració social de tota la ciutadania, no discriminació de cap tipus) o amb el desenvolupament econòmic.

6. GLOSSARI

Treballar en cultura ens obliga a examinar constantment els conceptes que utilitzem. La professionalització i la transversalitat en la gestió cultural han provocat un increment de l'activitat professional, però també l'aparició de fòrums, jornades o debats que reflexionen sobre el fet cultural. Aquesta dinàmica ha suposat que es revisen els conceptes tradicionals que s'utilitzen adaptant-los

als nous temps; altres s'incorporen, es posen de moda, es desenvolupen, se sotmeten a la crítica. Tota aquesta dinàmica genera una situació de canvi permanent, la qual cosa ens exigeix mantenir una actitud oberta al mateix temps que crítica.

Si és veritat que no hi ha un consens acadèmic que afecte els conceptes utilitzats en cultura, sí que podem parlar d'una certa convergència amb les disposicions que sorgeixen a l'empara de les declaracions referendades per institucions com ara la UNESCO o el Consell d'Europa, entre altres. Hem considerat que aquestes són les fonts més objectives i a partir de les quals hem de realitzar el nostre treball d'anàlisi i reflexió.

Aculturació

Recepció i assimilació d'elements culturals d'un grup humà per part d'un altre en què s'integra, i que provoquen la pèrdua de les característiques culturals originals del grup assimilat: "L'aculturació pot produir la pèrdua, en major o menor mesura, de determinats trets culturals (desculturació) o la seua transformació (transculturació). En el primer cas, el terme fa referència a la influència d'una cultura donant o activa sobre una altra receptiva o passiva. En l'altre es fa referència a l'assimilació de trets culturals de l'una i l'altra cultura per mitjà de la difusió i l'acceptació de determinats trets culturals" (Ander-Egg 1995).

Agenda 21 local

És un pla estructural municipal que pretén avançar cap a la sostenibilitat propiciant que desenvolupament i medi ambient se situen conjuntament en el centre del procés de decisions econòmiques, socials i polítiques en totes les esferes de l'administració local.

Amb l'Agenda local 21 es pretén, per tant, la consecució de **dos objectius** prioritaris:

- 1r. Establir **estratègies ambientals** integrades en tots els àmbits de decisió municipal, i superar un enfocament excessivament sectorial de les polítiques relacionades amb el medi ambient.

- 2n. Implicar la comunitat local (agents socials i econòmics, col·lectius ciutadans, grups d'interessos, etc.) en el procés d'elaboració i aplicació d'un pla d'acció ambiental tendent a aconseguir un desenvolupament sostenible per al municipi, cosa que suposa **processos de participació ciutadana i que el desenvolupament siga sostenible des dels punt de vista econòmic, ecològic i social**, a més d'orientar-nos cap a la consecució d'un equilibri sustentable de la nostra societat i del seu desenvolupament.

Origen de l'Agenda local 21

La Conferència sobre Medi Ambient i Desenvolupament (Cimera de la Terra) que va tindre lloc a Rio de Janeiro al juny de 1992 va aprovar l'Agenda 21 com a "Pla d'acció o Programa de les Nacions Unides per al segle XXI". En el capítol 28 de l'Agenda 21 es reconeix que molts dels problemes i solucions previstos estan relacionats amb les autoritats locals i, en conseqüència, es fa una crida a la participació i cooperació d'aquestes autoritats perquè creen la seua pròpia Agenda 21 i la traduïsquen en plans i accions concretes per a la seua localitat.

(vegeu: Desenvolupament sostenible)

Agents culturals

"Són els actors que actuen en els escenaris que les polítiques democràtiques creen. Representen un important actiu de desenvolupament d'una realitat territorial. La seua interacció i complementarietat representa un element indispensable per a l'aprofitament de les potencialitats del seu context."

Animació sociocultural

Conjunt de mètodes i pràctiques socials que té com a finalitat estimular la iniciativa i la participació de les comunitats en el procés del seu propi desenvolupament i en la vida sociopolítica en què estan integrades (definició a partir de la que fa la UNESCO).

Associació

Agrupació de persones que voluntàriament es relacionen entre si per realitzar una activitat col·lectiva estable, sense ànim de lucre i independents, almenys formalment, de l'Estat, els partits polítics i les empreses.

Prenent com a referència la Llei reguladora del dret d'associació (1/2002), podem definir les associacions com agrupacions de persones físiques o jurídiques legalment constituïdes, que es comprometen a posar en comú coneixements, mitjans i activitats per aconseguir unes finalitats lícites, comuns, d'interès general o particular. I han d'estar organitzades democràticament.

Cultura

*En el seu sentit més ampli, la cultura pot considerar-se actualment com el conjunt dels trets distintius, espirituals i materials, intel·lectuals i afectius que caracteritzen una societat o un grup social. La cultura engloba, a més de les arts i les lletres, les formes de vida, els drets fonamentals de l'ésser humà, els sistemes de valors, les tradicions i les creences*¹⁰

Cultura popular

Conjunt de les manifestacions en què s'expressa la vida tradicional d'un poble o comunitat.

Democràcia cultural i democratització de la cultura

“Situació en què tots els membres d’una societat participen en la vida cultural, sense distinció de sexe, edat o condició social.

En aquesta situació se suposa que les condicions d'accés al patrimoni cultural i a les activitats de creació estan obertes a qualsevol. Açò implica que la llibertat d'expressió i de creació és reconeguda i respectada. És un concepte que porta a una nova noció de cultura que implica que, en els processos d'acció cultural, els individus i comunitats desenvolupen algun tipus d'activitat física

10. Definició conforme a les conclusions de la Conferència Mundial sobre les Polítiques Culturals (MONDIACULT, Mèxic, 1982),

o intel·lectual per atendre i participar en els seus processos d'expressió, creació, relació, etc.” (H. Santcovsky).

Democràcia participativa

La democràcia participativa és una ampliació del sistema democràtic formal caracteritzat per la participació directa de la ciutadania. En les societats complexes actuals no es pot donar democràcia participativa si no hi ha democràcia formal representativa (pluripartidisme, eleccions lliures, llibertat de premsa...). No es pot plantejar la democràcia directa com a alternativa a la democràcia representativa. Ambdues són complementàries i necessàries.

Desenvolupament cultural (antropologia, economia, filosofia...)

Dumazeider defineix el desenvolupament cultural com la valoració de recursos simbòlics d'una població (interessos, representacions, valors) en funció de les necessitats i personalitat socials, definides segons criteris comuns als diversos agents de decisió i a l'ús d'aquests recursos amb vista a una millora integral i col·lectiva dels seus individus.

En termes polítics més generals, a partir dels anys 70 s'entén el desenvolupament cultural com un procés de progrés i de transformació global (social, econòmica, territorial, cultural, etc., sense preeminència de cap dels aspectes) de les societats i col·lectivitats, que resulta d'un canvi i creixement dels aspectes econòmics,

patrimonials, socials, educatius, etc. d'una societat, i que tindrà un benefici i una duració real i perdurable per al conjunt de la població i una expressió específica en el camp de les accions i realitats culturals.

En conjunt, podem dir que el desenvolupament cultural respon a la necessitat de millora de la qualitat de vida dels pobles davant de les pressions de la industrialització; també respon a la preocupació dels pobles menys desenvolupats d'afirmar la seua identitat cultural i, en molts casos, expressa millor el seu jove nacionalisme.

Finalment, com es va assenyalar en la conferència de la UNESCO-MONDIACULT: el desenvolupament cultural no sols és el correctiu qualitatiu del desenvolupament econòmic, sinó també la finalitat del progrés real de la societat.

Desenvolupament sostenible

Acudirem a la noció i als principis de la sostenibilitat expressats en la Carta de les ciutats europees cap a la sostenibilitat (Aalboorg, Dinamarca, maig de 1994):

“Nosaltres, pobles i ciutats, comprenem que el concepte de desenvolupament sostenible ens ajuda a basar el nostre nivell de vida en la capacitat generadora de la naturalesa. Pretenem aconseguir la justícia social, una economia sostenible i la sostenibilitat ambiental. La justícia social haurà de basar-se en la sostenibilitat econòmica i en la igualtat, per a la qual es requereix

també sostenibilitat ambiental.

La sostenibilitat ambiental comporta mantindre el capital natural. Exigeix per la nostra part que el ritme a què consumim les matèries renovables i els recursos hídrics i energètics no supere la velocitat a què es reabasteixen els sistemes naturals i que el ritme a què consumim els recursos no renovables no excedisca la velocitat a què es reemplacen els recursos renovables sostenibles. La sostenibilitat ambiental també implica que el ritme d'emissió de substàncies contaminants no sobrepassi la capacitat de l'aire, l'aigua i el sòl d'absorbir-los i processar-los”.

Diagnòstic social

Informe que arreplega l'anàlisi realitzada d'una societat o situació social en un moment donat (d'acord amb unes dimensions d'espai i temps), a partir de la utilització d'una metodologia d'anàlisi que inclou unes determinades tècniques d'investigació social.

Dinàmica de grups

Amb aquesta expressió es fa referència al conjunt d'interaccions i processos que es generen en l'interior dels grups, com a conseqüència de la seua existència.

Aquesta expressió sol utilitzar-se amb tres significats diferents, segons es considere com a tema teòric de la psicologia, com a tècniques i com a mode d'actuar en grup.

Com a tècnica és el conjunt de mitjans i procediments que, aplicats i utilitzats en una situació de grup, té per objectiu ajudar al coneixement dels processos i fenòmens psicosocials que es produeixen en el si del grup (Ander-Egg, 1995).

Diversitat cultural, patrimoni comú de la humanitat

La cultura adquireix formes diverses a través del temps i de l'espai. Aquesta diversitat es manifesta en l'originalitat i la pluralitat de les identitats que caracteritzen als grups i les societats que componen la humanitat. Font d'intercanvis, d'innovació i de creativitat, la diversitat cultural és tan necessària per al gènere humà com la diversitat biològica per als organismes vius. En aquest sentit, constitueix el patrimoni comú de la humanitat i ha de ser reconeguda i consolidada en benefici de les generacions presents i futures.¹¹

El doctor en Filologia Rafael Rodríguez **Ponga** va afirmar que els quatre desafiaments de la diversitat cultural han de ser: la identitat cultural, les llengües universals, el dret a la igualtat i la cultura com a protagonista en el desenvolupament.

---

11. Declaració universal de la UNESCO sobre la diversitat cultural. Reunió 31a, de 2 de novembre de 2001, de la Conferència General.

Economia social, economia solidària, economia popular

Economia social és tota l'economia generada per les entitats sense ànim de lucre (tercer sector) i per cooperatives. Per tant, podem considerar que l'economia social és, des del nostre punt de vista, la generada per:

- Associacions de qualsevol tipus (i sindicats).
- Partits polítics.
- Entitats corporatives d'adscripció obligatòria (comunitats de veïns, col·legis professionals...).
- Entitats religioses.
- Fundacions i altres institucions privades.
- Cooperatives (agrícoles, de consum, de treball, d'ensenyament, d'habitatge, del mar...).
- Societats laborals.
- Mutualitats.
- Empreses d'inserció i centres especials d'ocupació.

Els cinc últims tipus esmentats estan agrupats en el CEPES (Confederació Espanyola de l'Economia Social).

Alguns autors inclouen també en l'economia social els treballadors autònoms i les caixes d'estalvi.

Ignasi Faura (2003, pàg. 9 i 10) considera sinònims economia social i tercer sector, incloent-hi associacions i ONG, cooperatives, societats laborals, mutualitats de previsió social i mútues d'assegurances, fons de pensions col·lectius, fundacions i caixes d'estalvi.

Eficàcia

Grau de compliment dels objectius. Avaluar el grau de compliment dels objectius que ens havíem plantejat aconseguir. I, per tant, també la millora de la situació: quins canvis socials s'han produït. Per a això s'analitzarà si l'eventual millora o canvi de la situació s'ha produït a causa del programa desenvolupament o a altres causes (relacionades amb la nostra entitat o per factors externs). S'avaluaran també els canvis produïts en la nostra organització i altres possibles efectes imprevistos o no desitjables i el grau de satisfacció dels usuaris/destinatari del programa.

Eficiència

Rendibilitat. Avaluació dels costos, humans i materials, per al compliment dels objectius.

Per avaluar l'eficiència del programa caldrà ajustar-se a les qüestions següents:

- La correcta realització de les accions, d'acord amb les normes preestablertes.
- L'efectivitat de les tècniques emprades (xarrada, enquesta, taller, exposició...).
- La relació cost/benefici: rendibilitat dels recursos humans, materials i financers emprats en relació amb els previstos inicialment (podem fer un seguiment detallat del grau de desviació dels costos).

- Per avaluar l'eficiència dels recursos humans empleats tindrem en compte: han sigut suficients o excessius? el perfil professional i el grau de preparació han sigut adequats? el clima de treball ha sigut adequat? la direcció ha funcionat correctament? hi ha hagut conflictes?

Avaluació

Una bona selecció d'indicadors possibilita una millor planificació i posterior execució de l'avaluació. Vegeu-ne els indicadors.

Globalització (global/local)

La globalització, com a procés d'intercomunicació mundial, és un procés històric natural (comunicació, fusió i contaminació entre cultures, economies...). És un procés que s'ha donat des de sempre en la història de les civilitzacions.

Però la globalització neoliberal imperant vol imposar les seues regles de mercat com a úniques, quan realment la globalització es pot produir de diferents maneres i amb diversos models de desenvolupament. La globalització s'està donant almenys en cinc entorns diferents:

1. **Cultural.** És la globalització mundial més antiga de les actuals, com a procés d'exportació del model de vida americà a través de la potent indústria cultural dels Estats Units (pel·lícules de Hollywood, música, coca cola...) des de fa diverses dècades.

2. **Econòmic.** Desregulació, deslocalització... principalment del capital financer especulatiu i, en menor grau, de la indústria (que continua tenint aranzels). Llibertat per al moviment de capitals però no dels recursos humans.
3. **Tecnològic.** Especialment de les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC).
4. **Mafiós.** Tràfic de drogues il·legals, d'armament (legal i il·legal), tràfic il·legal de mercaderies (obres d'art, falsificacions...) i de persones.
5. **Polític i social, dels drets humans, de la democràcia** (ONU, organismes i acords internacionals, protocol de Kyoto, Tribunal Penal Internacional, desarmament...); la que menys es dóna o que menys es respecta.

Ens indica Carlos Taibo (2002, pàg. 24-26), que la paraula globalització (*globalization*) fa temps que s'utilitza, però que es comença a usar de forma massiva només a finals dels anys noranta. Particularment sostenim la idea que els seus defensors la van triar entre altres (com ara mundialització, *mondialisation* en francès, més exacta per referir-se a processos econòmics i d'homogeneïtzació del sistema productiu mundial), perquè globalitzar ha sigut quelcom plantejat des de posicions progressistes (actuació integral global) i des del mateix moviment ecologista (pensament global, actuació local). *Globalització* aboca a aspectes positius, a conceptes de modernitat: visió global, comunicació, noves tecnologies... enfront d'*antiglobalització*, que suggereix reminiscències contra el progrés, d'aïllament, nacionalismes...

Identitat

Tota cultura és multicultural: “totes les cultures són el resultat d’una miscel·lània, de préstecs i mescles que van ocórrer, encara que en ritmes diferents, des dels principis de la humanitat” (Lévi-Strauss, *Raça i Història*).

Identitat cultural

La identitat no és només un assumpte personal; necessita ser viscuda al món, en un diàleg amb altres. El jo interior descobreix el seu lloc al món quan participa de la identitat d’una col·lectivitat (per exemple, una nació, una minoria ètnica, una classe social, un moviment polític o religiós). Aquesta identificació moltes vegades és expressada en termes místics exaltats. La identitat es concreta per mitjà de la participació en la cultura. La identitat cultural es dona la mà amb la política cultural. Una persona només pot ser lliure en el terreny cultural apropiat, on els seus valors siguin respectats. Tota nació, per tant, ha de ser independent. En una societat multicultural les diferents cultures han de ser respectades, i així mateix estimulades. La supervivència cultural representa el resultat d’eixa política.”¹²

---

12. ADAM KUPER (Cultura. La versió dels antropòlegs), Paidós, 2001.

Indicadors

Partim del principi que tot és mesurable (“Fins a l'ànima es pot mesurar, pesa 21 grams”¹³). Per tant, no hauria de resultar-nos massa difícil ser capaços de mesurar allò **intangible**, allò que no es veu, que només se sent, es percep: la cultura.

Als qui treballem en cultura ens preocupa aquest aspecte de la realitat, ja siga per obligació, per convenciment o per intuïció; dediquem una part important del nostre treball als mesuraments que després ens serviran per convèncer els polítics, per justificar el nostre treball o per donar satisfacció a la població.

El repte a què ens estem enfrontant, segons R. Gómez, de *Xabide*, és al de la creació de productes que emocionen. Potser els sapiem crear, però la pregunta seria la següent: com mesurem l'abast de la nostra emotiva acció? És aquesta part de l'avaluació la que més ens costa sempre quantificar i a la qual hem de dedicar més temps. Una de les claus del nostre èxit estarà en la capacitat transformadora de les nostres accions i en la nostra habilitat per mesurar-les.

Però, què és un indicador? Podem utilitzar dos definicions acadèmiques que ens serviran de punt de partida: *“magnitud utilitzada per mesurar o comparar els resultats efectivament obtinguts en l'execució d'un projecte, programa o activitat, o bé resultat quantitatiu de comparar dos variables”*; i *“mesura que permet qualificar un concepte abstracte. Es mesura en percentatges, taxes i raons per permetre comparacions”*.

13. <http://www.labutaca.net/51sansebastian/21gramos.htm>

D'aquesta primera aproximació cal destacar dos conceptes que seran clau en el procés de definició. D'una banda, les variables, els valors que considerem definitius per justificar l'efectivitat de la nostra intervenció. Aquests valors, sense l'acció de comparar, no signifiquen res; només aportaran informació d'interès si es comparen amb variables anteriors.

Per tant l'indicador serà el resultat de la comparació de dues variables.

Així doncs, podem considerar un indicador com un **punt de referència**, un element o senyal que ens permet ajustar la nostra intervenció, ja siga des del disseny, la planificació, el desenvolupament o l'avaluació. Durant tot el procés de gestió d'un pla, un programa o un projecte, la percepció del nostre treball té més sentit si no abandona aquests elements que poden ajustar-se, modificar-se, però mai perdre's de vista.

Un indicador és un punt de referència, però no l'únic. És un punt de partida per a altres qüestions de fons com ara: planificació estratègica i operativa.

Des de la formulació d'objectius, podem detectar els indicadors de caràcter general, o els grans indicadors, encara que el sentit és un altre: els grans indicadors sempre han d'estar i formar part de la definició d'objectius generals. Un indicador ha d'estar en relació amb l'objectiu que es pretén avaluar, tant des del mesurament quantitatiu, com des de la consideració qualitativa.

- **Indicadors de procés.** Són els relacionats amb el grau d'eficiència d'una actuació, és a dir, aquella en què s'obté el màxim resultat possible amb uns recursos determinats, o en la que amb uns recursos mínims es mantenen la qualitat i la quantitat adequades d'un determinat servei.
- **Indicadors de resultat.** Es relacionen amb l'eficàcia, és a dir, amb el grau de compliment dels objectius fixats en els programes. Es comparen els resultats realment obtinguts amb els previstos, amb independència dels mitjans utilitzats.
- **Indicadors d'impacte.** Connecten directament amb l'efectivitat, que és la que mesura l'impacte final d'una actuació sobre la població afectada.

En l'acció pública, subordinació a l'*interès general*:

EFICÀCIA, en relació amb els objectius.

EFICIÈNCIA, en relació amb els processos.

REDISTRIBUCIÓ, EQUITAT I INCLUSIÓ SOCIAL, en relació amb els recursos, el territori i la ciutadania (discriminació positiva cap als més exclosos amb l'objectiu de millorar la cohesió social).

DEONTOLOGIA PROFESSIONAL, en relació amb els processos i els resultats.

Interculturalitat

Podem entendre que una societat és multicultural quan conviuen diferents grups d'origen social distint *uns juntament amb altres*, mentre que una societat és intercultural quan es dona un procés de *fusió dels valors culturals i socials dels grups*.

Fins a quin punt estem en una o altra és variable (podríem parlar de diferents graus, no de casos purs). Quan, per exemple, en una ciutat nord-americana és clarament identificable el barri àrab, el barri xinès, l'hispanà, etc., podem parlar d'una societat multicultural. Quan, per exemple, s'ha produït la fusió i integració de la població afroamericana en alguns espais i ciutats, participant en totes les classes socials, es donaria interculturalitat. El camí des de la multiculturalitat cap a la interculturalitat és lent i divers. La interculturalitat no pot ser forçada artificialment, la integració no ha de comportar pèrdua de valors, costums ni tradicions, ja que l'acceleració d'aquests processos pot produir una aculturació i pèrdua de referents morals i d'identitat grupal.

Multiculturalitat i interculturalitat

Imaginem per un moment una aula on hi ha diverses persones d'un mateix origen assegudes en cercles concèntrics davant de l'estrada. A poc a poc van arribant altres persones d'orígens diversos que van ocupant els seients que han quedat lliures al fons de la sala. Al cap d'un temps hi haurà un conjunt múltiple, però perfectament diferenciat per zones o blocs: un grup homogeni (les persones que hi havia inicialment a la sala i que són del

mateix origen) i un bloc heterogeni (diversos grups o persones d'orígens diferents que han anat arribant).

En perspectiva social, aquest conjunt es consideraria **una societat plural i/o multicultural**, però fins i tot no havent-hi cap restricció a la participació de tothom en la dinàmica del conjunt, podem parlar d'integració? Uns ocupaven un lloc i el mantenen, uns altres han anat ocupant els seients que quedaven buits o s'han quedat drets al voltant. Què hauria d'ocórrer, per tant, en aquesta aula perquè hi haguera acollida/integració? Doncs, que tothom es moguera, es mesclara, perquè es pogueren establir relacions directes entre les persones de tots els grups. Llavors es donarien condicions per a una **societat intercultural**, on totes les persones, de l'origen que foren, participaren des de nivells (espais en l'aula) equivalents en la dinàmica del conjunt.

Ens trobem així davant del repte de la convivència intercultural: moure'ns, reconèixer-nos entre nous veïns/es, participar en igualtat, construir junts, trencar les dualitats: davant/darrere, centre/perifèria, nosaltres/els altres. "Tots som diferents uns d'altres, però el conjunt és de tots/es" (Nicole Fuchs, 1996).

La mediació intercultural és una modalitat d'intervenció social de terceres parts (terceres persones) en i sobre situacions de multiculturalitat significativa. El seu objectiu és la busca del coneixement, la comunicació entre grups culturals d'origen distint que conviuen en un mateix espai (la comunitat veïnal, el barri, el municipi). Tracta els problemes de convivència des d'una doble perspectiva: preventiva (millorar el coneixement mutu) i d'intervenció directa quan es manifesten aquests problemes (per exem-

ple sobre els usos dels espais comuns o públics d'una comunitat, horaris, sorolls...).

Investigació-acció participativa (IAP)

Hi ha moltes definicions i diferents escoles. Es pot definir com a **mètode d'estudi i acció que busca obtenir resultats fiables i útils per millorar situacions col·lectives, basant la investigació en la participació dels propis col·lectius que es pretén investigar, els quals passen així de ser *objecte* d'estudi a *subjecte* protagonista de la investigació, controlant i interactuant al llarg del procés investigador (disseny, fases, evolució, accions, propostes...), per a la qual cosa cal una implicació i convivència del personal tècnic investigador en la comunitat objecte d'estudi.**

De forma esquemàtica passem a citar les principals tècniques i fases que es desenvolupen amb la metodologia de la investigació-acció participativa en un municipi o en un espai territorial local (comarca, barri...). Aquestes fases i tècniques, que sempre varien quan s'adapten a cada cas, s'han de prendre només com un exemple:¹⁴

14. Es parteix dels exemples pràctics realitzats des del Màster en investigació participativa per al desenvolupament local de la UCM, dirigit per Tomás R. Villasante. Per a més informació vegeu: *Quaderno de la Red núm. 5*. Madrid, 1998. Asociación Red CIMS (articles de Tomás Alberich, T. R. Villasante, etc.).

PRIMERA FASE. AUTODIAGNÒSTIC

Es comença amb una proposta general d'objectius de la investigació. L'objectiu de partida de la investigació és, en el nostre cas, l'elaboració participativa d'un Pla de desenvolupament local sostenible.

1. **RECALL D'INFORMACIÓ:** dades secundàries (estadístiques, socials...). Recull de coneixements sensibles (elaborats al seu moment amb altres objectius i amb altres metodologies).
2. **COMISSIÓ DE SEGUIMENT:** a partir d'una reunió general en què es convoca totes les entitats potencialment interessades (associacions, col·lectius, institucions...) s'expliquen la metodologia i els objectius, i s'avança en la seua concreció amb el debat. Es constitueix la Comissió de Seguiment amb les entitats i persones més interessades (habitualment presidents o dirigents d'associacions i representants de les institucions). Aquesta Comissió té reunions mensuals o bimestrals, per supervisar, revisar i reorientar el procés investigador. En el procés de creació de l'Agenda 21 de la cultura local, la Comissió de Seguiment seria el Fòrum de la Cultura. S'avança així en la construcció de l'objecte-subjecte d'estudi. En aquesta fase són importants les hipòtesis de partida i el seu contrast per mitjà de preguntes en les reunions.
3. Es capta voluntaris per a la constitució del grup mixt investigador (tècnics + veïns col·laboradors), a partir de les reunions de la Comissió de Seguiment i de les entrevistes a col·lectius, que busquen la creació del Grup IAP (GIAP) o Grup Promotor.

4. Es poden buscar elements analitzadors que provoquen reaccions estudiades: roda de premsa de presentació de la investigació i *desembarcament* al carrer amb enregistradores d'àudio i vídeo.
5. Inici del treball de camp: entrevistes obertes a representants polítics, personal tècnic i líders/dirigents socials.
6. S'elabora un primer informe amb un autodiagnòstic provisional i concreció del treball: distingir entre finalitats de la investigació (fins últims, més o menys abstractes que parteixen d'un ideari o base ideològica mínima), els objectius generals i els específics. S'hi inclou el mètode i el projecte que es vol realitzar (accions previstes, cronograma, programació flexible).

SEGONA FASE.

TREBALL DE CAMP I PRIMERES PROPOSTES

1. TREBALL DE CAMP. Continuació de les entrevistes obertes i semidirectives a cada districte o barri. També es realitza: observació participant, fer d'exploradors *detectius* de barri; entrevistes grupals i grups de discussió amb la base associativa de les entitats i amb la base social del barri. Es tracta de conversar amb els sectors no escoltats.
  - Es continua l'arreglega d'informació.
2. ANÀLISI DEL DISCURS. Anàlisi de contingut dels discursos arreglegats en les entrevistes i grups de discussió.

3. **SEGON INFORME. PRIMERES CONCLUSIONS PROVISIONALS.** Per al debat amb els col·laboradors de la investigació i en reunions de la Comissió de Seguiment i altres. En alguns casos es redacta una Guia de recursos socials juntament amb un Directori d'infraestructures i equipaments. Aquests informes també es debaten en tallers i reunions (jornades, seminaris...).
4. **TALLERS.** Utilització de tècniques de participació, pluja d'idees, dinàmiques de grup, elaboració d'escenaris de futur. Entre altres, es poden utilitzar les següents:
- Tècnica DAFO: realitzem un diagnòstic sobre debilitats, amenaces, fortaleses i oportunitats, que ens donarà una anàlisi més completa que el debat sobre punts forts i punts dèbils del municipi.
  - Jerarquitzar els problemes i les propostes d'actuació (segons importància i segons urgència).
  - Tècnica DELPHI: diverses reunions seguides on no sols s'opina sinó que també es jerarquitzen les valoracions, els objectius, les línies d'actuació i les propostes concretes. En cada nova reunió es parteix de la selecció de temes i de les conclusions de l'anterior.¹⁵

Possibles JORNADES obertes de debat, on participen veïns, dirigents i experts d'altres ciutats.

---

15. Aquesta tècnica també es realitza per correu a partir d'una selecció d'*experts* o coneixedors d'un tema, a qui s'envia successius qüestionaris oberts. Amb el següent qüestionari se'ls comunica un resum de conclusions a partir de l'anterior. En aquest cas la participació és anònima. Pot ser interessant com a començament d'una investigació en què és molt difícil reunir les persones informades.

Es tracta, a partir d'ací, de *tancar* amb les tècniques, per arribar a propostes concretes que han anat eixint en les fases anteriors (anar tancant el que es va obrir en la primera fase).

TERCERA FASE: CONCLUSIONS I PROPOSTES D'ACCIÓ

1. CONSTRUIR EL PROGRAMA D'ACCIÓ INTEGRAL (PAI) amb: Programació auto(su)ggestiva (suggeridora), integral¹⁶ i de sinergies¹⁷.

Desenvolupar aspectes com ara:

1. Posada en marxa de l'experimentació/difusió a tota la població.
2. Debats/Retroalimentació. Recull d'informació permanent.
3. Plans de formació.
4. Presa de decisions. Propostes a les institucions. Avaluacions i mecanismes correctius.

2. INFORME FINAL. Es lliura un informe final als diferents subjectes-actors que han participat en la investigació (Fòrum de Medi Ambient, membres de la comunitat local...), que inclou, entre altres aspectes:

-
16. Un programa, per a ser integral, ha de donar resposta a tres tipus de preguntes:
- Preguntes referides a la socialització: de xarxes, relacions, cultura local i de la vida quotidiana. Preguntes de gènere.
- Preguntes de l'economia política... i en referència a les classes socials. El programa és solidari?
- Preguntes de l'ecologia política... i la sustentabilitat. Té futur?
17. Sinergia: "forces, factors o mitjans de distintes classes, que concorren envers un mateix fi generen una acció que resulta ser superior a la de la mera suma dels seus components" (R. Tamames, *Diccionario de Economía*, Madrid, 1988).

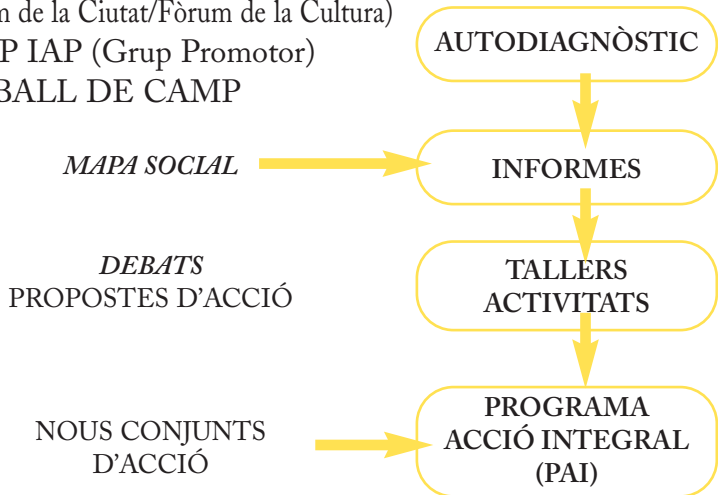

- Diagnòstic (problemàtiques detectades, punts forts i dèbils del municipi, DAFO).
- Mapa de recursos socials. Mapa social o sociograma. (vegeu el mapa social).

Conclusions i propostes d'actuació. Amb accions concretes amb programació i avaluable; proposta de creació d'indicadors per al municipi

EXEMPLE DE FASES D'UNA IAP

- *RECULL D'INFORMACIÓ*
- COMISSIÓ DE SEGUIMENT
(Fòrum de la Ciutat/Fòrum de la Cultura)
- GRUP IAP (Grup Promotor)
- TREBALL DE CAMP

vegeu el *mapa social*, *participació ciutadana*

Mapa cultural

Correspondria a l'equivalent del mapa social referit al conjunt de l'àmbit cultural: representació gràfica d'aquest espectre representat per: institucions públiques i privades, empreses, entitats sense ànim de lucre, professionals i creadors, artistes i les relacions que es donen entre si.

Mapa social, sociograma

El Mapa social és la representació gràfica dels grups, organitzacions i col·lectius d'un territori concret i de les relacions que es donen entre si. En la metodologia de la IAP, a partir de les propostes de Tomás R. Villasante, habitualment representem tres nivells o tipus d'organització:

- Les de l'àmbit del poder: administracions públiques, poders econòmics i fàctics (es representen amb un triangle).
- Les organitzacions socials del tercer sector (es representen amb un rectangle).
- Els grups de població: joves, adults, dones/homes, majors... (es representen amb cercles o el·lipsis).

A partir d'ací es representa el tipus de relació: intensa, normal-habitual, de confrontació, ignorància o no relació... (per mitjà de línies de diferent gruix i tipus, entre cada organització).

En aquest mètode, mapa social i sociograma són utilitzats com a sinònims, encara que trobem una definició més concreta de sociograma en Ander-Egg (1995): “Diagrama utilitzat en sociometria per objectivar gràficament les relacions mútues existents entre els membres del grup estudiat. Sol obtindre’s analitzant quatre dimensions: les eleccions, els rebutjos, les expectatives d’elecció i les expectatives de rebuig. En la seua forma més simple, es realitza preguntant a cada uns dels seus membres a qui li agradaria tindre per companys i a qui rebutja.”

Pla, planificació

“Conjunt de disposicions que es prenen amb vista a aconseguir *quelcom* que es considera valedor en terminis determinats i en etapes definides. Aplicat a allò econòmic s’al·ludeix al conjunt organitzat de fins, objectius, metes, instruments, mitjans i recursos per aconseguir el desenvolupament d’una àrea determinada (país, regió, província, comarca) o d’un sector agrícola, miner, industrial, turístic, etc. També es pot emprar el terme amb igual abast referint-se als sectors socials. D’ací que puga parlar-se de pla educatiu, pla de salut, de vivenda, de serveis socials, etc.” (Ander Egg, 1995).

Planificació social. Com diria Ander Egg (1995): “Es tracta de fer que ocorreguen coses que d’una altra manera no haurien ocorregut, o de crear alternatives allí on abans no hi havia res. Des del punt de vista tècnic, la planificació consisteix a utilitzar un conjunt de procediments per mitjà dels quals s’introdueix una major racionalitat i organització a un conjunt d’activitats i accions articulades entre si que, previstes anticipadament, tenen

el propòsit d'influir en el curs de determinats esdeveniments, a fi d'aconseguir una situació considerada desitjable per mitjà de l'ús eficient de mitjans i recursos escassos i limitats (...). La paraula **programació** té en canvi un abast més limitat: designa un conjunt de procediments per elaborar plans, programes i projectes”.

Segons el mateix autor la successió en la planificació seria:
PLA - PROGRAMA - PROJECTE - ACTIVITAT - TASCA

Un Pla preveu diversos programes, cada programa conté diversos projectes que, al seu torn, inclouen les activitats i tasques concretes que es vol desenvolupar.

Política cultural

Segons la definició de la UNESCO seria “el conjunt d'operacions, principis, pràctiques i procediments de gestió administrativa o presupostària que serveixen de base a l'acció cultural de l'Estat, tenint en compte que correspon a cada estat determinar la seua pròpia política cultural d'acord amb els valors culturals, els objectius i les opcions que per si mateix es fixe” (citat per Ander-Egg 1995).

“Conjunt d'accions dirigides per actors o agents interns o externs de les institucions públiques” (Michel Bassand, 1992).

“Conjunt d'intervencions realitzades per l'Estat, les institucions civils i els grups comunitaris” (N. García Canclini, 1987).

Participació ciutadana

La participació ciutadana en l'àmbit públic deriva d'una contradicció entre poders. Es planteja en la mesura que hi ha **un poder** (Estat, administració pública) i un **no poder** (ciutadans) que vol participar, és a dir, *prendre part* o exercir algun aspecte d'aquest poder i, en definitiva, tindre més poder (ja siga per mitjà de la informació, el control, la participació en la gestió, etc.). Participar és això: **participar en quelcom en què hi ha diferents parts, ser partícip de**. Entenem que **participació ciutadana és el conjunt d'activitats, processos i tècniques pels quals la població intervé en els assumptes públics que li afecten**.

Si participar és prendre part en quelcom en què hi ha diferents parts (administració/administrats...) la relació dependrà del poder que tinga cada part. Si el poder d'uns és total i el dels altres quasi nul, la participació serà molt difícil. Quelcom que *s'atorga graciosament* pels qui exerceixen el poder. En definitiva, un sistema és més democràtic en la mesura que els ciutadans tenen, individualment i col·lectivament, veritable poder, que no són mers súbdits, sinó més subjectes.

L'**objectiu** que persegueix la participació dels ciutadans en els assumptes públics no és un altre, per tant, que donar contingut i ampliar la democràcia (recordem que democràcia significa 'govern del poble'), avançant en el que es coneix com a *democràcia participativa*. En contraposició, quan en un país només es practiquen algunes de les llibertats bàsiques (vot cada quatre anys, llibertat d'expressió...) podem parlar de *democràcia formal*. En les societats complexes la participació persegueix que els

habitants d'un lloc siguen més subjectes socials, amb més capacitat per transformar el medi en què viuen i de control sobre els seus òrgans polítics, econòmics i administratius.

Principi de subsidiarietat

Només davant del que no es pot fer des d'una entitat inferior es planteja la seua realització des d'una entitat superior. És un principi que tracta de regular un conjunt de criteris objectius d'atribució de responsabilitats i competències per als distints nivells de poder, a fi d'aconseguir la màxima eficiència i la major democratzació (possibilitant més proximitat de l'administració als veïns afectats i més participació ciutadana). Va ser incorporat als tractats de la Unió Europea com a forma de regular les competències (de la pròpia Unió, dels estats membres i, a partir d'ací, la seua aplicació a comunitats autònomes i ajuntaments, fins i tot la seua aplicació des dels governs locals cap als districtes, barris i entitats veïnals).

Valor social

Conjunt de referències ideals i alhora de símbols d'identificació que ajuden a algú a situar-se en relació amb altres.

Els valors estan en conflicte amb les normes, que constitueixen les maneres de conduir-se, de pensar, i que estan definides i sancionades per la societat.

Els valors interessen a dominis diversos, segons els aspectes materials, morals, estètics, etc. Corresponen a les preferències col·lectives expressades en el context de les institucions i són articulades mútuament fins al punt de constituir una espècie de sistema.

7. BIBLIOGRAFIA I DOCUMENTACIÓ

BIBLIOGRAFIA

(bibliografia bàsica recomanada i referències abreujades citades)

ALBERICH, TOMÁS (2004): *Guía fácil de la participación ciudadana. Manual de Gestión*. Madrid: Ed. Dykinson S.L.

ANDER-EGG, EZEQUIEL (1995): *Diccionario del Trabajo Social*. Argentina: Ed. Lumen.

DRAE: *Diccionari de la real academia española*.

DJE (1992): *Diccionario Jurídico ESPASA*. Fundación Tomás Moro. Madrid: Espasa Calpe.

Entre culturas. Boletín del Programa de Inmigrantes de Cáritas Española, (2005), núm. 51, Madrid.

FAURA, IGNASI (2003): “Los perfiles de la economía social”, A: *La economía social y el tercer sector*. Madrid: Escuela Libre Editorial.

- FUCHS, NICOLE (1996): “Hacia la convivencia intercultural”. A: *Entre culturas. Boletín del Programa de Inmigrantes de Cáritas Española*, núm. 21, Madrid.
- KETTLE, MARTÍN (1997): *Sueños e identidades*. Consell d'Europa.
- LRBRL: *Llei reguladora de les bases del règim local* (7/1985, de 2 d'abril).
- MM: MARÍA MOLINER (1990): *Diccionario de uso del español*. Madrid, Ed. Gredos.
- MARTÍN, JESÚS (ed.) (2003): *Agenda Local 21 ¿Qué es? ¿Cómo se hace?* Madrid: Fundación de Iniciativas Locales.
- MARTINELL SEMPERE, ALFONS (2000): “La función de los agentes culturales: nuevos escenarios para la reflexión”. A: *Perifèrica. Revista per a l'anàlisi de la cultura i el territori*. Núm.1, p. 105-138.
- ROF. Reial decret 2568/1986, de 28 de novembre, pel qual s'aprova el reglament d'organització, funcionament i règim jurídic de les entitats locals.
- TAMAMES, RAMÓN (1988): *Diccionario de Economía*. Madrid: Alianza Diccionarios, Alianza Editorial.
- HEWITT, NICOLA (1995): *Guía europea para la planificación de las agendas 21 locales*. ICLEI European, Secretariat. Friburg.
- SANTCOVSKY, HÉCTOR: “Lèxic sobre l'acció sociocultural. 110 conceptes clau”. A: *Dossiers socioculturals*. Ajuntament de Barcelona.
- TARDIF, JEAN. (2004) *Identidades culturales y desafíos neoculturales*. Pensar Iberoamérica-Revista de Cultura. Programa Cooperación Cultural OEI.

ZAPATA HERNÁNDEZ, VICENTE M. (2005): “La figura, las competencias y las metodologías del dinamizador local” (pàg. 211-295).

AAVV Lecciones para la actualización técnica en desarrollo local.
Sociedad de Desarrollo de Santa Cruz de Tenerife.

WEBGRAFIA

<http://www.agenda21cultura.com/docs/Espanol.pdf>

<http://portal.unesco.org/culture/fr/>

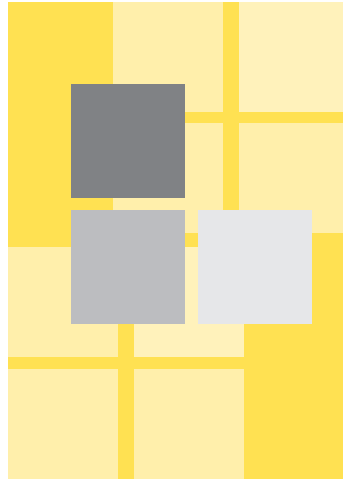
<http://www.campus-oei.org/pensariberoamerica/ric04a07.htm>

<http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001271/127160m.Pdf>,
Declaració universal de la UNESCO sobre la diversitat cultural

UN INSTRUMENT PER AL DESENVOLUPAMENT

Principis, metodologies i estratègies
per a la implantació
de l'Agenda 21 de la Cultura en el territori

Nosaltres, ciutats i governs locals del món, compromesos amb els drets humans, la diversitat cultural, la sostenibilitat, la democràcia participativa i la generació de condicions per a la pau, reunits a Barcelona els dies 7 i 8 de maig de 2004, en el IV Fòrum d'Autoritats Locals per a la Inclusió Social de Porto Alegre, en el marc del Fòrum Universal de les Cultures – Barcelona 2004, aprovem aquesta Agenda 21 de la cultura com a document orientador de les polítiques públiques de cultura i com a contribució al desenvolupament cultural de la humanitat.

I. PRINCIPIS

- 1 La diversitat cultural és el principal patrimoni de la humanitat. És el producte de milers d'anys d'història, fruit de la contribució col·lectiva de tots els pobles, a través de les seves llengües, els imaginaris, les tecnologies, les pràctiques i les creacions. La cultura adopta formes diferents, que sempre responen a models dinàmics de relació entre societats i territoris. La diversitat cultural contribueix a una "existència intel·lectual, afectiva, moral i espiritual més satisfactòria per a totes les persones" (Declaració Universal de la UNESCO sobre la Diversitat Cultural, article 3), i constitueix un dels elements essencials de transformació de la realitat urbana i social.
2. Hi ha clares analogies polítiques entre les qüestions culturals i ecològiques, ja que tant la cultura com el medi ambient són béns comuns de la humanitat. La preocupació ecològica neix de la constatació d'un model de desenvolupament econòmic excessivament depredador dels recursos naturals i dels béns comuns de la humanitat. Rio de Janeiro 1992, Aalborg 1994 i Johannesburg 2002 han constituït les principals fites d'un procés que intenta donar resposta a un dels reptes més importants de la humanitat, la sostenibilitat ecològica. La situació actual presenta prou evidències que la diversitat cultural en el món està en perill a causa d'una mundialització estandarditzadora i excloent. La UNESCO afirma: "Font d'intercanvis, font d'innovació i de creativitat, la diversitat cultural és tan necessària per al gènere humà com la biodiversitat per als éssers vius" (Declaració Universal de la UNESCO sobre la Diversitat Cultural, article 1).

- 3 Els governs locals reconeixen que els drets culturals formen part indissociable dels drets humans i prenen com a referència bàsica la Declaració Universal dels Drets Humans (1948), el Pacte Internacional Relatiu als Drets Econòmics, Socials i Culturals (1966) i la Declaració Universal de la UNESCO sobre Diversitat Cultural (2001). En aquest sentit, es ratifica que la llibertat cultural dels individus i les comunitats resulta condició essencial de la democràcia. Cap persona no pot invocar la diversitat cultural per atemptar contra els drets humans garantits pel dret internacional ni per limitar-ne l'abast.
- 4 Els governs locals es constitueixen com a agents mundials de primer ordre, com a defensors i promotors de l'avenç dels drets humans. A més, són portaveus de la ciutadania mundial i es manifesten a favor de sistemes i institucions internacionals democràtics. Els governs locals treballen conjuntament en xarxa, tot intercanviant pràctiques, experiències i coordinant les seves accions.
- 5 El desenvolupament cultural es basa en la multiplicitat dels agents socials. Els principis d'un bon govern inclouen la transparència informativa i la participació ciutadana en la concepció de les polítiques culturals, en els processos de presa de decisions i en l'avaluació de programes i projectes.
- 6 La indispensable necessitat de crear les condicions per a la pau ha de caminar al costat de les estratègies de desenvolupament cultural. La guerra, el terrorisme, l'opressió i la discriminació són expressions d'intolerància que han de ser condemnades i eradicades.

- 7 Les ciutats i els espais locals són un marc privilegiat de l'elaboració cultural en evolució constant i constitueixen els àmbits de la diversitat creativa, en què la perspectiva de la trobada de tot allò que és diferent i distint (procedències, visions, edats, gèneres, ètnies i classes socials) fa possible el desenvolupament humà integral. El diàleg entre identitat i diversitat, individu i col·lectivitat, es revela com una eina necessària per garantir tant una ciutadania cultural planetària com la supervivència de la diversitat lingüística i el desenvolupament de les cultures.
- 8 La convivència a les ciutats implica un acord de responsabilitat conjunta entre ciutadania, societat civil i governs locals. L'ordenament jurídic resulta fonamental però no pot pas ser l'única regulació de la convivència a les ciutats. Tal com afirma la Declaració Universal dels Drets Humans (article 29): "Tota persona té deures envers la comunitat, per tal com sols en ella pot desenvolupar lliurement i plenament la seva personalitat".
- 9 El patrimoni cultural, tangible i intangible, és el testimoni de la creativitat humana i el substrat de la identitat dels pobles. La vida cultural conté simultàniament la riquesa de poder apreciar i tresorejar tradicions dels pobles, amb l'oportunitat de permetre la creació i la innovació de les seves pròpies formes. Aquesta característica rebutja qualsevol modalitat d'imposició de patrons culturals rígids.
- 10 L'afirmació de les cultures, així com el conjunt de les polítiques que s'han posat en pràctica per al seu reconeixement i la seva viabilitat, constitueix un factor essencial en el desenvolupament

pament sostenible de les ciutats i els territoris en l'aspecte humà, econòmic, polític i social. El caràcter central de les polítiques públiques de cultura és una exigència de les societats en el món contemporani. La qualitat del desenvolupament local requereix la imbricació entre les polítiques culturals i la resta de polítiques públiques –socials, econòmiques, educatives, ambientals i urbanístiques.

- 11 Les polítiques culturals han de trobar un punt d'equilibri entre interès públic i privat, vocació pública i institucionalització de la cultura. Una institucionalització excessiva, o la prevalença excessiva del mercat com a únic assignador de recursos culturals comporta riscos i obstaculitza el desenvolupament dinàmic dels sistemes culturals. La iniciativa autònoma dels ciutadans, individualment o reunits en entitats i moviments socials, és la base de la llibertat cultural.
- 12 L'adequada valoració econòmica de la creació i la difusió dels béns culturals –de caràcter aficionat o professional, artesanal o industrial, individual o col·lectiu– es converteix, en el món contemporani, en un factor decisiu d'emancipació, de garantia de la diversitat i, per tant, en una conquesta del dret democràtic dels pobles a afirmar les seves identitats en les relacions entre les cultures. Els béns i els serveis culturals, tal com afirma la Declaració universal de la UNESCO sobre la diversitat cultural (article 8), “per ser portadors d'identitat, de valors i de sentit, no han de ser considerats mercaderies o béns de consum com els altres”. Cal destacar la importància de la cultura com a factor de generació de riquesa i desenvolupament econòmic.

- 13 L'accés a l'univers cultural i simbòlic en tots els moments de la vida, des de la infantesa fins a la vellesa, constitueix un element fonamental de formació de la sensibilitat, l'expressivitat, la convivència i la construcció de ciutadania. La identitat cultural de tot individu és dinàmica.
14. L'apropiació de la informació i la seva transformació en coneixement per part dels ciutadans és un acte cultural. Per tant, l'accés sense distincions als mitjans d'expressió, tecnològics i de comunicació i la constitució de xarxes horitzontals enforteix i nodreix la dinàmica de les cultures locals i enriqueix el bagatge col·lectiu d'una societat que es basa en el coneixement.
- 15 El treball és un dels principals àmbits de la creativitat humana. La seva dimensió cultural ha de ser reconeguda i desenvolupada. L'organització del treball i la implicació de les empreses a la ciutat o el territori han de respectar aquesta dimensió com un dels elements fonamentals de la dignitat humana i del desenvolupament sostenible.
- 15 Els espais públics són béns col·lectius que pertanyen a tots els ciutadans. Cap individu o grup no es pot veure privat de la seva lliure utilització, dins del respecte a les normes adoptades en cada ciutat.

II. COMPROMISOS

- 1 Establir polítiques que fomentin la diversitat cultural a fi de garantir l'amplitud de l'oferta, i fomentar la presència de totes les cultures, i especialment de les minoritàries o desprotegides en els mitjans de comunicació i de difusió, tot fomentant les coproduccions i els intercanvis i evitant posicions hegemòniques.
- 2 Donar suport i promoure, a través de diferents mitjans i instruments, el manteniment i l'ampliació dels béns i els serveis culturals, tot cercant la universalització de l'accés a aquests, l'ampliació de la capacitat creativa de tots els ciutadans, la riquesa que representa la diversitat lingüística, l'exigència artística, la recerca de noves formes d'expressivitat i l'experimentació amb els nous llenguatges, la reformulació i la interacció de les tradicions, els mecanismes de gestió cultural que detectin els nous moviments culturals, el nou talent artístic i el potenciïn perquè pugui arribar a la seva plenitud. Els governs locals manifesten el seu compromís amb la generació i l'ampliació de públics i la participació cultural com a elements d'una ciutadania plena.
- 3 Implementar els instruments adequats per garantir la participació democràtica dels ciutadans en la formulació, l'exercici i l'avaluació de les polítiques públiques de cultura.
4. Garantir el finançament públic de la cultura per mitjà dels instruments necessaris. Entre ells cal destacar el finançament directe de programes i serveis públics, el suport a activitats d'iniciati-

va privada a través de subvencions, així com aquells models més nous com ara microcrèdits, fons de risc, etc. De la mateixa manera, es pot contemplar l'establiment de sistemes legals que facilitin incentius fiscals a les empreses que inverteixin en la cultura, sempre tenint en compte el respecte a l'interès públic.

- 5 Constituir espais de diàleg entre les diferents opcions espirituals i religioses que conviuen en el territori local i d'aquestes amb el poder públic, amb la finalitat d'assegurar el dret de lliure expressió i una convivència harmònica.
- 6 Promoure l'expressivitat com una dimensió bàsica de la dignitat humana i de la inclusió social, sense perjudici de raons de gènere, edat, ètnia, discapacitat, pobresa o qualsevol altra discriminació que impossibiliti l'exercici ple de les llibertats. La lluita contra l'exclusió social és la lluita per la dignitat de totes les persones.
- 7 Promoure la continuïtat i el desenvolupament de les cultures locals originàries, portadores d'una relació històrica i interactiva amb el territori.
- 8 Garantir l'expressió i la participació de les persones amb cultures procedents de la immigració o arrelades originàriament en altres territoris. Al mateix temps, els governs locals es comprometen a posar els mitjans perquè les persones immigrants accedeixin a la cultura de la comunitat d'acollida i hi participin. Aquest compromís recíproc és el fonament dels processos de convivència i interculturalitat que, de fet, sense aquest nom, han contribuït a configurar la identitat de cada ciutat.

- 9 Promoure la implementació de formes d'“avaluació de l'impacte cultural” per considerar, amb caràcter preceptiu, les iniciatives públiques o privades que impliquin canvis significatius en la vida cultural de les ciutats.
- 10 Considerar els paràmetres culturals en la gestió urbanística i en tota planificació territorial i urbana, tot establint les lleis, les normes i els reglaments necessaris que assegurin la protecció del patrimoni cultural local i l'herència de les generacions antecessores.
- 11 Promoure l'existència dels espais públics de la ciutat i fomentar-ne l'ús com a llocs culturals de relació i convivència. Promoure la preocupació per l'estètica dels espais públics i en els equipaments col·lectius.
- 12 Implementar accions que tinguin com a objectiu la descentralització de les polítiques i dels recursos destinats a l'àrea cultural, tot legitimant l'originalitat creativa de les anomenades perifèries, afavorint els sectors socials vulnerables, defensant el principi del dret a la cultura i al coneixement de tots els ciutadans sense discriminacions de cap tipus. Aquesta determinació no haurà de defugir les responsabilitats centrals i, en particular, les que fan referència al necessari finançament que requereix tot projecte de descentralització.
- 13 Promoure, sobretot, la coordinació entre les polítiques culturals dels governs locals que comparteixen un mateix territori, en un diàleg que doni valor a la identitat de cadascú, la seva contribució al conjunt i l'eficiència dels serveis posats a disposició de la ciutadania.

- 14 Potenciar el paper estratègic de les indústries culturals i els mitjans de comunicació locals, per la seva contribució a la identitat local, la continuïtat creativa i la creació d'ocupació.
- 15 Promoure la socialització i l'accés a la dimensió digital dels projectes i del bagatge cultural local o universal. Les tecnologies de la informació i la comunicació s'han de fer servir com a eines capaces de posar el coneixement cultural a l'abast de tots els ciutadans.
- 16 Implementar polítiques que tinguin com a objectiu l'obertura de mitjans de comunicació públics en l'àmbit local, així com el seu desenvolupament d'acord amb els interessos de la comunitat, seguint els principis de pluralitat, transparència i responsabilitat.
- 17 Generar els mecanismes, els instruments i els recursos per garantir la llibertat d'expressió.
- 18 Respectar i garantir els drets morals dels autors i dels artistes i la seva justa remuneració.
- 19 Convidar creadors i artistes que es comprometin amb les ciutats i els territoris; identificant problemes i conflictes de la nostra societat, millorant la convivència i la qualitat de vida, ampliant la capacitat creativa i crítica de tots els ciutadans i, molt especialment, cooperant per contribuir a la resolució dels reptes de les ciutats.

- 20 Establir polítiques i inversions que fomentin la lectura i la difusió del llibre, així com el ple accés de tota la ciutadania a la producció literària global i local.
- 21 Afavorir el caràcter públic i col·lectiu de la cultura, tot fomentant el contacte dels públics a la ciutat en totes aquelles manifestacions que faciliten la convivència: espectacles en viu, cinema, festes, etc.
- 22 Generar instàncies de coordinació entre les polítiques culturals i educatives, tot impulsant el foment de la creativitat i la sensibilitat, i la relació entre les expressions culturals del territori i el sistema educatiu.
- 23 Garantir el gaudi dels béns i serveis culturals a les persones amb discapacitat, tot facilitant l'accés d'aquestes persones als equipaments i les activitats culturals.
- 24 Promoure les relacions entre equipaments culturals i entitats que treballen amb el coneixement, amb les universitats, els centres de recerca i les empreses investigadores.
- 25 Fomentar els programes adreçats a divulgar la cultura científica i la tecnologia entre tots els ciutadans; especialment, si es considera que les possibles aplicacions dels nous coneixements científics generen qüestions ètiques, socials, econòmiques i polítiques que són d'interès públic.
- 26 Establir instruments legals i implementar accions de protecció del patrimoni cultural per mitjà d'inventaris, registres, catàlegs

i tota mena d'activitats de promoció i difusió com ara exposicions, museus, itineraris, etc.

27 Protegir, revalorar i difondre el patrimoni documental generat en l'àmbit de l'esfera pública local/regional, per iniciativa pròpia o associant-se amb entitats públiques i privades, incentivant la creació de sistemes municipals i regionals amb aquesta finalitat.

28 Treballar per obrir el lliure descobriment dels patrimonis culturals als habitants de totes les regions del planeta. Així mateix, promoure, en relació amb els professionals del sector, un turisme respectuós amb les cultures i els costums de les localitats i els territoris visitats.

29 Desenvolupar i implementar polítiques que aprofundeixin en els processos de multilateralitat, basats en el principi de la reciprocitat. La cooperació cultural internacional és una eina indispensable en la constitució d'una comunitat humana solidària, que promou la lliure circulació d'artistes i operadors culturals especialment a través de la frontera nord-sud, com una contribució essencial per al diàleg entre els pobles, per a la superació dels desequilibris provocats pel colonialisme i per a la integració interregional.

III. RECOMANACIONS ALS GOVERNS LOCALS

- 1 Convidar tots els governs locals a sotmetre aquest document a l'aprovació dels òrgans de govern municipal i a dur a terme un debat més ampli amb la societat local.
- 2 Assegurar la centralitat de la cultura en el conjunt de les polítiques locals, tot impulsant la redacció d'agendes 21 de la cultura en cada ciutat o territori, en coordinació estreta amb els processos de participació ciutadana i planificació estratègica.
- 3 Fer propostes de concertació sobre els mecanismes de gestió de la cultura amb els altres nivells institucionals, tot respectant el principi de subsidiarietat.
- 4 Fer, abans de l'any 2006, una proposta de sistema d'indicadors culturals que reti compte del desplegament d'aquesta Agenda 21 de la Cultura, a partir de mètodes generals de manera que se'n pugui facilitar el seguiment i la comparabilitat.

ALS GOVERNS D'ESTATS I NACIONS

- 1 Establir els instruments d'intervenció pública en l'àmbit cultural, tenint en compte l'augment de les necessitats ciutadanes relacionades amb aquest camp, la insuficiència de programes i recursos actualment existents i la importància de la desconcentració territorial en les assignacions pressupostàries. De la mateixa manera, cal treballar per assignar un mínim d'un 1% del pressupost nacional a la cultura.

- 2 Establir mecanismes de consulta i concertació amb els governs locals, directament, o per mitjà de les seves xarxes i federacions, en l'establiment de noves legislacions, reglamentacions i sistemes de finançament en l'àmbit cultural.
- 3 Evitar la celebració d'acords comercials que condicionin el lliure desenvolupament de la cultura i l'intercanvi de béns i serveis culturals en igualtat de condicions.
- 4 Aprovar disposicions legals per evitar la concentració de les indústries de la cultura i de la comunicació, i promoure la col·laboració, especialment en l'àmbit de la producció, amb les instàncies locals i regionals.
- 5 Garantir l'esment adequat de l'origen dels béns culturals exposats en els nostres territoris, i adoptar mesures per impedir el tràfic il·lícit de béns pertanyents al patrimoni històric d'altres pobles.
- 6 Aplicar a escala estatal o nacional els acords internacionals sobre la diversitat cultural i, molt especialment, la "Declaració Universal de la UNESCO sobre la Diversitat Cultural", aprovada a la 31a Conferència General, al novembre del 2001, i el Pla d'Acció acordat en la Conferència Intergovernamental d'Estocolm (1998) sobre Polítiques Culturals per al Desenvolupament.

A LES ORGANITZACIONS INTERNACIONALS

ORGANITZACIONS DE CIUTATS

- 1 A Ciutats i Governes Locals Units, adoptar aquesta Agenda 21 de la cultura com a document de referència dels seus programes culturals i assumir un paper de coordinació del procés posterior a la seva aprovació.
- 2 A les xarxes continentals de ciutats i governs locals (especialment aquelles que van impulsar la concreció d'aquesta Agenda 21 com ara: Interlocal, Eurociutats, Sigma, Mercociudades, entre d'altres), considerar aquest document dins dels seus programes d'acció tècnica i política.

AGÈNCIES I PROGRAMES DE NACIONS UNIDES

- 1 A la UNESCO, reconèixer aquesta Agenda 21 de la cultura com a document de referència en els treballs de preparació de l'instrument jurídic internacional o Convenció sobre la Diversitat Cultural prevista per al 2005.
- 2 A la UNESCO, reconèixer les ciutats com els territoris en què es tradueixen els principis de la diversitat cultural, especialment aquells aspectes relacionats amb la convivència, la democràcia i la participació, i establir els mecanismes de participació dels governs locals en els seus programes.
- 3 Al Programa de Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD), aprofundir en les anàlisis sobre cultura i desenvolupament.

pament i incorporar indicadors culturals en els càlculs de l'índex de desenvolupament humà (IDH).

- 4 Al Departament d'Affers Econòmics i Socials – Divisió de Desenvolupament Sostenible, com a responsable del seguiment de l'Agenda 21, desenvolupar una dimensió cultural de la sostenibilitat seguint els principis i els compromisos d'aquesta Agenda 21 de la cultura.
- 5 A les Nacions Unides – HABITAT, considerar aquest document com a fonamentació de la importància de la dimensió cultural de les polítiques urbanes.
- 6 Al Comitè de Nacions Unides per als Drets Econòmics, Socials i Culturals, incloure la dimensió urbana en les seves anàlisis de les relacions entre els drets culturals i la resta de drets humans.

ORGANITZACIONS INTERGOVERNAMENTALS I SUPRANACIONALS

- 1 A l'Organització Mundial del Comerç, excloure els béns i els serveis culturals de les seves rondes de negociació. Les bases dels intercanvis de béns i serveis culturals han de ser establertes en un nou instrument jurídic internacional com la Convenció sobre la Diversitat Cultural prevista per al 2005.
- 2 A les organitzacions continentals (Unió Europea, Mercosur, Unió Africana, Associació de Nacions del Sud-est Asiàtic), incorporar la cultura com a pilar bàsic de la seva construcció.

Tot respectant les competències nacionals i la subsidiarietat, és necessària una política cultural basada en els principis de la legitimitat de la intervenció pública en la cultura, la diversitat, la participació, la democràcia i el treball en xarxa.

- 3 Als organismes multilaterals establerts a partir d'afinitats culturals (per exemple, Consell d'Europa, Lliga d'Estats Àrabs, Organització d'Estats Iberoamericans, Organització Internacional de la Francofonia, Commonwealth, Comunitat de Països de Llengua Portuguesa, Unió Llatina), promoure diàlegs i projectes conjunts que permetin avançar en una major comprensió entre les civilitzacions i en la generació de mutu coneixement i confiança, base de la pau.
- 4 A la Xarxa Internacional de Polítiques Culturals (estats i ministres de cultura) i a la Xarxa Internacional per a la Diversitat Cultural (associacions d'artistes), considerar les ciutats com a territoris fonamentals de la diversitat cultural, establir els mecanismes de participació dels governs locals en els seus treballs i incloure els principis recollits en aquesta Agenda 21 de la cultura en els seus plans d'actuació.

Barcelona, 8 de maig de 2004

UN INSTRUMENT PER AL DESENVOLUPAMENT

Principis, metodologies i estratègies
per a la implantació
de l'Agenda 21 de la Cultura en el territori

Aprovació

L'Agenda 21 de la cultura va ser aprovada per ciutats i governs locals d'arreu del món, compromesos amb els drets humans, la diversitat cultural, la sostenibilitat, la democràcia participativa i la generació de condicions per a la pau, reunits en el IV Fòrum d'Autoritats Locals per a la Inclusió Social de Porto Alegre. L'aprovació es va realitzar el dia 8 de maig de 2004 a Barcelona.

L'Agenda 21 de la Cultura va ser presentada a Nacions Unides - Habitat, a UNESCO i a CGLU – Ciutats i Governes Locals Units el dia 15 de setembre de 2004 en el Fòrum Urbà Mundial, celebrat en el marc del Fòrum Universal de les Cultures - Barcelona 2004.

Objectius

Les ciutats i els governs locals desenvolupen actualment un paper fonamental per posar la mundialització al servei dels ciutadans.

Amb l'aprovació de l'Agenda 21 de la cultura, les ciutats i els governs locals firmants han adoptat un document que assenyala els aspectes crítics del desenvolupament cultural al món i prenen el ferm compromís de fer que la cultura sigui una dimensió clau de les seves polítiques urbanes.

El document Agenda 21 de la cultura vol contribuir a donar una resposta als reptes de desenvolupament cultural que el món afronta en aquest segle XXI. La idea inicial guarda moltes semblances amb el procés que es va desenvolupar a les darreries del segle XX respecte del medi ambient. Avui està naixent una conscienciació similar en el camp de la cultura, que està assolint un paper central en la mundialització. Per això és especialment important desenvolupar acords que promoguin la diversitat cultural, el caire obert de la cultura i la importància de la creació i la participació cultural.

Procés d'elaboració

L'Agenda 21 de la cultura ha estat elaborada en el marc del IV Fòrum d'Autoritats Locals de Porto Alegre o FAL (<http://www.bcn.es/fal>), la trobada d'alcaldes i representants de governs locals d'arreu del món, creat l'any 2001 en l'àmbit del Fòrum Social Mundial, (<http://www.forumsocialmundial.org.br>) amb l'objectiu de debatre i posar en pràctica polítiques per a la inclusió social i la construcció d'una societat planetària amb justícia, pau i democràcia, una construcció que no es pot fer sense les ciutats.

Entre el gener de 2003 i el maig de 2004, els successius esborranys de l'Agenda 21 de la Cultura foren debatuts en diversos seminaris i en reunions de xarxes culturals:

- Interacció (<http://www.diba.es/interaccio>), Diputació de Barcelona: Barcelona, 4-6 de maig de 2004.
- Interlocal (<http://www.diba.es/interlocal>), Xarxa Iberoamericana de Ciutats per a la Cultura: Montevideo, 25-28 de març de 2003, i Barcelona, 3 de maig de 2004.
- Sigma, Xarxa Europea d'Administracions Intermèdies per a la Cultura i la Proximitat: Pisa, febrer 2004.
- Eurociutats (<http://www.eurocities.org>), Comitè Cultura: Helsinki, setembre de 2003, i Praga, març de 2004.

- Forum Latino-Americano da Agenda 21 das Cidades para a Cultura (http://www.portoalegre.rs.gov.br/agenda_21): Porto Alegre, 15-18 de gener de 2004.
- Campus Euroamericano de Cooperación Cultural, Fundació Interarts (<http://www.interarts.net>): Sevilla, desembre de 2003. -Fòrum Europeu d'Autoritats Locals, Saint Denis, novembre 2003. A les següents ciutats es van realitzar reunions específiques de debat del document: - Encuentro y festival de culturas (<http://www.ci-lapaz.gov.bo/>), la Paz (Bolivia), 21-24 d'abril de 2004 - Programa Montevideo Siglo XXI (<http://www.montevideo.gub.uy/cultura>), Montevideo (Uruguai), 23 de abril de 2004.
- Cultura Nova Iguaçú na Agenda 21 global (http://www.novaiguacu.rj.gov.br/sec_cultura.htm), Nova Iguaçú (RJ, Brasil), 10 de gener de 2004.

Finalment, des del gener de 2004 Delibera.info ha realitzat un fòrum virtual de debat (<http://www.delibera.info>) on es poden valorar i comentar cadascun dels articles.

Com participar?

Un creixent nombre de ciutats i governs locals arreu del món ha aprovat l'Agenda 21 de la cultura en els seus òrgans de govern.

Ciutats i Governos Locals Units ha adoptat l'Agenda 21 de la cultura com a document de referència dels seu programa en cultura i ha assumit un paper de coordinació del procés de seguiment.

La comissió en cultura de Ciutats i Governos Locals Units és el punt de trobada de les ciutats i els governs locals que situen la cultura al cor dels seus processos de desenvolupament.

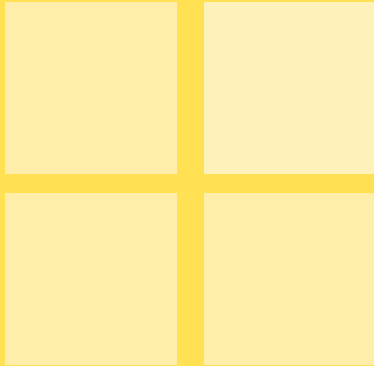
Més informació:

www.cities-localgovernments.org www.agenda21culture.net

UNIVERSITAT
JAUME·I